

Notennou

diwar-benn ar Gelted koz,

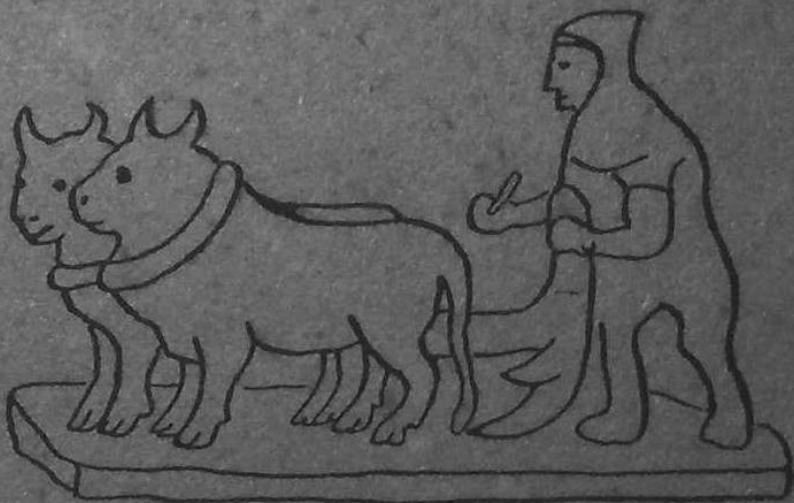
O ISTOR
HAG O SEVENADUR

gant Abherve ha Meven Mordiern

PENNAD VIII

Ar gounit-douar hag ar maga-loened

MOULET E TI RENÉ PRUD'HOMME, MOULER AN ESKOPTI

Sant-Brieg

1921

NOTENNou

diwar-benn ar Gelted koz,

O ISTOR

HAG O SEVENADUR

Notennou

diwar-benn ar Gelted koz,

O ISTOR
HAG O SEVENADUR

gant Abherve ha Meven Mordiern

PENNAD VIII

Ar gounit-douar hag ar maga-loened
gant ar Gelted koz.

AR GOUNIT-DOUAR. — Ar bras a lec'h dalc'het gant ar c'hounidegez-douar e-touez ar Gelted. — An edou. — Al louzeierkegin. — Gwez-frouez. — Ar winienn. — Al louzeier danvez-micheriou. — An temziou. — Ar muzulia-douarou. — Ar binviou labour-douar. — Ar medi ed ha foenn. — Kardiou, grignoliou war beuliou pe dindan-zouar. — An dourna hag an niza greun.

AR MAGA-LOENED. — Ar marc'h. — Ar c'hi. — Ar vuoc'h. — Ar moc'h. — An denved. — An azen hag ar mul. — Loe ned-ti all.

MOULET E TI RENÉ PRUD'HOMME, MOULER AN ESKOPTI
Sant-Brieg

1921

PENNAD VIII

---

*Ar gounit-douar hag ar maga-loened
gant ar Gelted koz.*

KEVRENN GENTA : Ar gounit-douar.

Pleustret o deus poblou an Europ war ar gounit-douar hag ar maga-loened pell kent ober impli eus ar metalou. War-dro an XX^{vet} kantved kent H. Z. eo ez oa en em skignet e kreiz hag en hanternoz an Europ ar voaz d'ober binviou hag armou gant arem. Hogen, dek kantved a oa, da nebeuta a-benn neuze, ez anaveze tud ar broiou-ze an edou hag al loened donv. Ar furchadennou graet e dismantrou ar c'hériadennou-war-zour eus kreiz an Europ o deus diskuilhet e save tud ar c'hériadennou-ze, da oadvez an armou hag ar binviou maen lufret (war-dro an XXX^{vet} kantved kent H. Z.), kezeg, oc'hen, gevр, denved, moc'h ha koun (chas). Gounit a raent an avalenn hag e hadent ar segal, daou seurd heiz, tri seurd gwiniz ha daou seurd mell tanvouezzennek. Diwezatoc'h, da vare an armou arem (2000-900 kent H. Z.), e reas ouspenn ar gêriaden-niz-se gant ar c'herc'h, ar piz bihan hag ar fao, e-pad m'en em rôe o c'henvreudeur eus an Itali-Uhela da blanta gwinienn ha d'ober gwin.

Anat eo, a-hend-all, diouz kenstudi ar gouryezou nevez-ariek e vase an hen-ariegerien, d'ar mare

ma komzed c'hoaz an hen-arieg e kreizenn an Europ, ar c'hi (*kvô*), ar marc'h (*ekvos*), an taro (*stauros, steuros*), ar vuoc'h (*gwous*), an danavad (*ovis, agwnos*), ar pemoch' (*sûs, porkos*), ar c'havr (*kapros, ghaidos, agis pe aga*), ar wenanenn e talveze ar mel (*medhu* (1) anezi da benna danvez an dour-mel, evadur broadel an Arianed. Gounit a raent heiz (*yevos, gherzdegom, gherzda*), gwiniz (*puros*), piz (*erevos, orovos*), fao pe fer (*bhâbha*), hag irvin (*rapa, rôpa*) (2).

Kelted ha Rak-Kelted, pa zigor an istorvez, a oa ganto, eta, eun hir-herez a skiant-prenet war ar c'hounidegez-douar.

(1) An hen-arieg *medhu* « mel », deut da *medus* pe *medu* en hen-geltieg ha da *mez* e brezoneg, a dalv en eil yez hag en eben kement ha « dour-mel, chufere ».

(2) Diwar-benn ar furmou a voe gwisket d'an holl c'heriouze eus an hen-arieg gant ar yezou nevez-ariek, gregach, latin, keltieg, germaneg, lituaneg, slaveg, lenn e levr d'Arbois de Jubainville, *Premiers Habitants*, levr kenta, eil mouladur, an notennou e traon ar pajennou 205-218 hag ar bajenn 291. Arabad lavaret, evel m'en deus graet d'Arbois, ez eo an Arianed o deus kenteliet Europiz war ar c'hounidegez-douar. Da genta, n'eus netra a gement a lakafe anat e teuje an Arianed eus kreiz an Azi. En eneb, pep tra a ziskouezze kentoc'h ez eo ar bohl-ze en em grouet en Europ end-eeun, evit doare er c'hompezenou etre ar mor Du hag ar Baltik ma vevent eno diwar hemole'h ha maga-loened. Ar yezoniez a ro da gredi na zeus ket tre an Arianed war wellaat el labourerez-douar nemet diwar ma 'z ejont doum er broiou froneuzus ha koadek eus kreiz an Europ (war-dro 2500 kent H. Z.). Ouspenn-ze, teir da vihana eus al louzaouennou gounezet gant ar gêriddenn-war-zour eus kreiz an Europ, er bloaz 3000 kent H. Z., a zo deut eus ar C'hreisteiz : ar re-ze eo gwiniz an Ejipt (*triticum turgidum*), an heiz c'houec'h regennad greun (*hordeum hexastichon*), gounezet an eil hag egile abaoe an amzeriou pella gant Berbered an Ejipt, hag al lin deliou striz (*linum angustifolium*) a gresk anezan e-unan er broiou war ar mor Kreizdouarek. Gounezet e veze ar gwiniz, an heiz, ar mell, al lin, ar piz hag an ognon, er bloaz 3000 kent H. Z., gant ar poblou kroc'hennet-gwenn eus an Ejipt hag ar Siri (Berbered ha Rak-Semited). — Gwirhenvel, avat, o doa tizet poblou kreiz an Europ, en eilvet milved kent H. Z., dounoc'h skiant war al labour-douar eget ar pobladou a oa en em ziazezet war glann ar mor Kreizdouarek.

Ar bras a lec'h dalc'het gant ar c'hounidegez-douar e-touez ar Gelted. — Diouz an hendraezou kavet en hon amzer er Jutland hag en hanternoz eus an Alamagn e c'houzomp anat e oa ar meuriadou-ze, a zavas tamm-ha-tamm en o c'hreiz, etre an XX^{vet} hag an XI^{vet} kantved kent H. Z., yez ha brôadelez ar Gelted, dreist-holl gounideien-douar ha mesaerien evel ar meuriadou all eus kreizenn an Europ : haelerien-alar ha perc'henned-chatal e voe ar Gelted da genta-holl (1). Ar stad-vuhez-se a virjont a-dreuz d'ar c'chantvedou, daoust d'o gounidegiouz-brezel, beteg an deiz ma kavomp ar sevenadur anezo taolennet er skridou gregach ha latin.

Diwar ar skridou-ze, kemeret dre gevred, e c'heller dastum ez oa, goude ar brezel, an hada-edou hag ar maga-loened an traou m'en em rôe d'ezo dreist-holl Kelted an III^{vet}, an II^{vet} hag ar c'henta kantved kent H. Z. Pennadou 'zo eus Titus Livius ha Polubios hel laravar sklér anat. E kement lec'h na zeue ket ar Gelted evel argadourien pe c'hopr-zoudarded e teuent evel labourerien-douar, mesaerien ha magerien-chatal, hag iveau evel paotred-kezeg, renerien-girri, chalboterien. Er III^{vet}, en II^{vet} hag er c'henta kantved kent H. Z., ar Gelted, evel ar C'hermaned, an Illirianed hag an Dhraked, kempred ganto, n'oant ket re zouget da veva e kériou tudet-stank eus an Itali, ar C'hres, an Azivhana. Er maeziou eo e raent kentoc'h o chomadur. Setu aman e pe gomzou e taolenn Polubios (II^{vet} kantved kent H. Z.) ar Gelted a oa deut da ziazeza e kompezenou an Itali-Uhela : « Beva a reont war stlabez e kériadennou divoger. Dic'housvez ez int eus ar c'chant-ha-kant a draou a laka

(1) Alfred Nutt a gouez da geja a-unvan ganimp war ar poent-se, hag hen hep mont diwar studi hendraezou ar ragger. Lenn en e levr *The Celtic Doctrine of Rebirth* (London, 1897), pp. 143-153, ar pennadou *Ritual sacrifice in the Celtic World, Comparison of Greek and Celtic Agricultural Sacrificial cults*.

aezamant er vuhez. N'o devez ken gwele nemet foenn pe golo, ken magadur nemet kig ; en eur ger e renont an distera bevidigez. Digas ouz kement na dennfe pe d'ar brezel pe d'al labour-douar, e vanont krenn distudi. Chatal hag aour hepken a vez ganto da binvidigez, o veza n'eus tra all ebet a c'halfent, diouz red, kas-digas ganto hervez m'o dije c'hoant (1). »

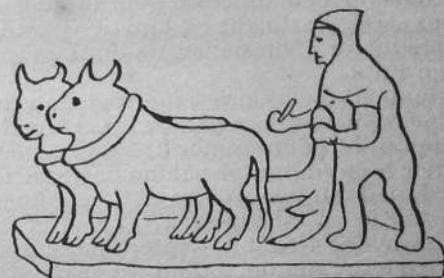
E-kenver gant ar pennadou emomp o paouez komz anezo ez eus, e skridou an Hen-amzer, pennadou all o testeniekaat o dije eur Gelted bennak dam-zilezet ar c'hounidegez-douar d'en em rei d'ar brezel ha d'ar skraperez. Strabon a ziskleir n'en em ro Galianed e amzer (derou ar c'henta kantved goude H. Z.) gant kement a c'hred d'ar c'hounidegez-douar nemet dre m'o deus ar Romaned lemet diganto o armou hag o rediet da genveva e peoc'h. A-unan eman Strabon ha Justinus evit lavaret e pleustr ar wazed, e Galia hag er Spagn, war vicher an armou hag ar skraperez, o lezel gant ar merc'hed evez an ti ha labour ar parkeier (2). Ar Skordiskez, anezo marteze, hervez Florus, ar re daera eus an holl Gelted, dre ma unanont an ijin hag an nerzkalon, o dije bevet, gouez da Orosius, evel gwir laeron.

Al lavarennou-ze, hag i c'houezet eun draig, emichans, gant avel ha poufferez-natur Kreisteiziz, n'eus tra enno, ez leal, a gement na ve ket gwir-henvet. En eur vro evel Keltia, e-lec'h e veze ar gwragez frouezus-dreist, ma kreske ar boblans buanoc'h kant gwech eget gorread an douarou gounezet, edo micher an armou, da lavaret eo ar brezel hag ar skraperez, evit tud krenv ha her dre

(1) Aman ne raje Polubios, war a greder, nemet adskriva diwar Fabius Pictor, eur skrivagner eus an IIIe kantved kent H. Z. en dije taolennet giziou Kelted e amzer.

(2) « Spagniz, eme c'hoaz Justinus, a vez gwell ganto o mirc'hed-emgann hag o armou eget o gwad o-unan ».

natur, an hini a zigase aes ha prim dreist d'ar re-all galloud ha pinvidigez. An darvoudou a reas d'ar Gelted dont da alouberien eun darn vrás eus an Europ ha da berc'henned eun niver a zujidi n'o deus ket tremen, moarvat, hep kemma tammpedamm ar c'hoantegeziou hag ar boaziou anezo ; douget o dije awalc'h eur re bennak en o zouez

Koueriad kelt oc'h arat (Breiz-Veur).

d'ober fae war labour ar maeziou ha d'e lezel, evid eun darn, gant ar merc'hed ha gant ar poblou sujet d'ezo.

A-hend-all, arabad ez eo ober re a bouez gant ar pennad da heul dioc'h Ploutarkhos : « Ar Vastarned, emezan, a vev diwar ar gopr a vez paeet d'ezo er brezel, rak er boblad-ze n'eus na gounideien-douar, na saverien-chatal, na marc'hadourien ; n'o devez ken micher na labour nemet brezeli ha trec'hi. » Eur hobl niverus ha galloudus evel ar Vastarned, pinvidikaet gant preizadegou dibaouez war zouarou an Dhraked, gounideien-douar ha mesaerien, hag a halle hep dinerza kas 15.000 a varc'heien ha kemend-all a droadeien da

skoazell roue ar Vakedonia, ker galloudek ha ma'z oant, n'eo ket da gredi n'o dije ket piaouet chatal hag o dije peurzilezet ar maga-loened, dreist-holl ar maga-kezeg. A-vec'h e c'hellje an daolenn-ze, treset gant Ploutarkhos, dereout ouz ar bagadou soudarded keltiad a weled, eus ar IVe d'ar chenta kantved kent H. Z., o kantron a-hed glann ar mor Kreizdouarek, ganto o gwragez hag o bugale, dindan renadur pennou eus o gouenn, hag a dremene eus servij Karthadiz da hini ar Chresianed, eus gopradur ar Chresianed da hini roueed an Azi pe an Ejipt.

Lavaromp da beurgloza ez eo bet ar c'hounidegez-douar anavezet a-viskoaz gant ar Gelted, nemet muioc'h pe nebeutoch' o deus pleustret warni dioc'h an amzer, ar poblou hag ar stadou a vuhez. E-pad an tri c'chantved kent donedigez H. Z. e talc'he al labour-douar eun niver a vrech'iou e Keltia, dreist-holl brec'hiou merc'hed, gwazed eus ar gumun, sujidi ha sklaved. An uheliad, hen, a rene hag a evesae; dibaot, avat, war a henvel, e lakae dourn d'al labour, o veza gwell gantan embreger e gleze pe sugell e varc'h-emgann eget an alar pe ar falz.

An edou. — Brasa ha pouezusa gounidegez gant ar Gelted e oa hini an edou. Kalz a evez, a amzer hag a zourou a rôent d'ezi. Ar Gresian Polubios a gomz gant estlamm eus gwinizegou, heizegou ha mellegou ec'hon a weled e kompezenou Keltia treuzet gant stêr « Bodinkos » (Pô, 1).

(1) « Ar c'hompezennou treuzet gant ar Bodinkos hag an adstériou anezan a zo trec'h, emezan, evit ar braster hag ar frouezusted, da gement kompezenn a anavezomp en Europ. Chom berr a renkomp pa glaskomp taolenni pinvidigez ar vro-ze. Ker puilli eo an ed ma'z eus bet gwelet meur a wech en hon amzer (IIe kantved kent H. Z.) ar *medimnos* (52 litrad) gwiniz o talvezout peder obolenn (0,60 livr) hepken, ar *medimnos* heiz diou obolenn (0,30 livr) hag ar *metrètes* (39 litrad)

E-pad an eiz vloaz a dremenas Kezar e Galia (58-50 kent H. Z.) e kavas eno, e pep lec'h hag e peb amzer, eur builhentez ed da veva e zoudarded. Stank e oa ives ar gwinizegou e korn gevred enez-Vreiz a voe ergerzat gantan er bloaveziou 55 ha 54.

Gwiniz, kerc'h, segal ha mell a veze hadet gant ar Gelted. Pevar a anavezomp eus an edou a c'hounenez :

1) gwiniz an Ejipt (anvet e galleg « poulard »), graet anezan e keltieg *arinka* (1);

2) ar gwiniz gwenn bras pe *siligo*. « Ar *siligo*, eme Blinius Secundus, a reer gantan ar brava bara ; eur boezellad vleud diwar *siligo* Galia a ro daou livr warn-ugent a vara. »

3) ar gwiniz tri miz ;

4) eun doare yell hanvet *brakis*. « Meurbet gwenn eo ar greun anezan, eme Blinius ; dre boezellad e ro tost da bevar livr a vara en tu-hont d'an holl vleudou all. »

An heiz a veze graet anezan *sasia* e keltieg evel e liguriieg. Brudet e oa gant ar Romaned heiz Keltia, *hordeum galaticum* ; hadet e meurz e douarou yen menez Dindumos, e Galatia, e rôe dre *jugerum* (25 ar) pemp *modius* (40 litrad) eus eur bleud mat-tre d'ober bara tiegez. « E Keltiberia, eme Blinius, e vez hadet an heiz en ebrel hag ez eus daou eost dioutan dre vloaz. » Daou seurd heiz eta a oa gant ar Gelted :

gwin hep sevel an dalvoudegez anezan en tu-hont d'eur mu-zuliad heiz (0,30 livr). Ker founnus ha ker marc'had-mat eo ar bevans ma lavar peurliesa an ostizien pourchas d'ar veajourien kement a ve red d'ezo evit peb a balefarz eun obolenn (4 santim) ha dibaot ez eer dreist d'ar priz-se.

(1) Ne oar ket a-unvan war ar poent-se. Hervez hiniennou e vije *arinka* ar Gelted brasa seurd yell.

- 1) heiz meurz ;
- 2) heiz an diskar-amzer.

Daou seurd mell a hadent iveauz :

- 1) ar mell ordinal ;
- 2) ar mell lost-marc'h.

Strabon a ro da evesaat e tere mad-dispar ouz gounidegez ar mell douar an Itali-Uhela dre ma 'z eo kanouc'hellet-stank (1). « N'eus ket, emezan, gwelloc'h gwarez ouz an naonegez ; o vez a ma harz ar mell ouz an amzer ar muia hedro, ne c'houiter nepred gantan, hag e ve dienez klok eus ar greunou all. » Eur magadur dreist e oa ar c'holo mell d'an oc'hen ha d'ar c'hezeg. Dre ma spletekement, e c'houinez ar mell kerkouls en hanternoz hag e kornog Keltia 'vel er c'hiresteiz pe er reter anezi.

Al louzeier-kegin. — Ar Gelted, debrerien vras a yod diwar vleud edou, n'o deus ket lakaet, evit doare, nemeur a amzer nag a zouar da hada louzeier-kegin. Ognon, kignenn, panez, hag iveauz hep mar, moarvat, irvin ha pour hepken, a veze gounezet ganto da vat. En Itali-Uhela e haded ouspenn piz bihan, fao ha fer. Mesket e veze gant glannidi ar Bodinkos fao gant gwiniz d'ober yod. E Galia, e c'houinez dre galz ar rabez da voued-goany ar chatal.

Tremen a rae peurliesa ar Gelted, evit doare, gant al louzeier-maga a zave puilh anezo o-unan en o choadou, en o frajou hag a-hed o gwazioudour. Evel-se e oa, da skouer : — ar beler (*berula* e keltieg) ; — ar riforz, hag int o kreski, e korn reter Galia, ken teo ha bugale gwezell ; — an asperjus

(1) Kanouc'hellet e oa bet gant an Etrusked a biaoue ar c'hompezennoù-ze kent donedigez ar Gelted.

gouez a founne e broiouzo, war ar meneziou hag e maeziou ar Rênos-Uhela ; — ar pastounadez melen (*siser* e latin) ; ar gwella hini a vedet e-kichen Gelduba, kastell-brezel war glann ar Rênos ; ac'hane e rae an impalaer Tiberius (14-37 goude H. Z.) digas d'ezan, bep bloaz, d'ober evit e brejou.

Gwez-frouez. — Dibri a rae ar Gelted eus an holl frouez a zave anezo o-unan en o choadou (1) : kraon, kraon-kelvez, finij, irin, mouar-drez, kerez gouez, rezin, sivi, avalou, per, magl. N'o dije lakaet evez, avat, nemet ouz an avalenn, ha martezouz ar vesperenn hag ar gelvezenn. Aval Galia (*mala gallica* e latin) a oa anavezet, er c'henta kantved goude H. Z., gant ar Romaned a rae anezan eur ouenn avalou oc'h azvi en diskar-amzer. En hevelep mare, e bro ar Velged e planted avalou displus, anvet *spadonia* e yez ar bobl-ze. Ker stank e oa an iliber en Illiri ma anved, war a lavared, eur rann-vro anezo *Dardania*, eus ar ger illiriek *darda* « perenn ».

Gounidegez ar gwez-frouez, evel hini al louzeier-kegin, n'ez eas tre war en em astenn nemet e-doug ar marevez kelt-ha-roman. E-touez ar gouennou gwez-frouez a voe neuze digaset e Keltia e c'heller envel ar bechezenn, ar fizezenn hag ar gerezzenn. Ar bechezenn a weled e Galia en amzer Plinius Secundus (marvet e 79 goude H. Z.). Gounezet e veze ar fizezenn e Lutetia, en hanternoz Galia, e mare an impalaer Julianus (356-360 goude H. Z.). Evid ar gerezzenn, a oa bet digaset eus an Azi-Vihana d'an Itali gant ar pengadour roman Lucullus er bloaz

(1) N'eus skrid ebet en Hen-amzer a gement hel lavarje, nemet gwirhenvel eo kement-se, o vez a ma veze debret an holl frouez a anvomp aman gant kériadenniz-war-zour kreiz an Europ en oadvez an armou hag ar binvioù maen lufret (war-dro an XXX^{ret} kantved kent H. Z.) hag en oadvez an armou arem (2000-900 kent H. Z.). Ar winienn c'houez a gaved neuze e kreisteiz Galia.

67 kent H. Z., edo digouezet c'houec'h-ugent vloaz goude, e 53 goude H. Z., en tu-hont d'ar mor, e Breiz-Veur. D'ar mare-ze, en hanternoz Galia e planted dreist-holl ar c'herez luzitaniad. War glannou ar Rênos e kaved gwell ar c'herez triliou, du, ruz ha glas, « a henvel bepred dare da azvi », gouez da Blinius.

Ar winienn. — En darnvua eus ar broiou m'edo diazezet ar Gelted ne greske ket ar winienn anez hec'h-unan. Gant-se, ne anavez-jont ar gwin nemet diwezat awalc'h dre ar varc'hadourien deut eus ar C'hreisteiz. Digant ar ye-zou italiiek eo e vœ kemeref an ar gwin, *'vino-*, gant Kelted ar C'huz-heol. Ar Gelted a embrôas en Itali-Uhela hag en Dhrakia a reas anaoudegez gant ar winienn hag ar c'hounidegez anez (1); goude tanva gwin, rezin ha fiez, war a lavare ar Romaned, eo e reas ar Gelted o menoz da aloubi hanternoz an Itali a daole traou ker saourek. E Galia, n'en em astennas ar planta gwinienn dre ar vro nemet da heul aloubadenn ar Romaned.

Anavezeta gwiniegou Keltia er c'henta kantved goude H. Z. e oa :

1) ar gwiniegou war grec'hiennou ar Raeted hag ar re war zouarou ar Genomaned, en-dro da gêr Verona. Frouezus-kaer e oant : « Diouz ment an tonnellou, eme Strabon, e c'heller kaout eur mer-

(1) Diwar marevez an armou arem (2000-900 kent H. Z.) e veze gounezet ar winienn gant poblou an Itali-Uhela ha meuriadou 'zo eus an Dhrakia. Ar gwin a raed anezan *zelas* e thrakeg, *methu* ha *khalis* e gregach. *Methu* eo furn gregach ar ger hen-arieck *medhu* deut da *medu* « dour-mel » e kel-tiegez. *Zelas* ha *khalis* a zo distreset eus eur ger hen-arieck **ghalis*.

Oged daou ejen ouz he stleja (Liguria).

nened, eo e reas ar Gelted o menoz da aloubi hanternoz an Itali a daole traou ker saourek. E Galia, n'en em astennas ar planta gwinienn dre ar vro nemet da heul aloubadenn ar Romaned.

Anavezeta gwiniegou Keltia er c'henta kantved goude H. Z. e oa :

1) ar gwiniegou war grec'hiennou ar Raeted hag ar re war zouarou ar Genomaned, en-dro da gêr Verona. Frouezus-kaer e oant : « Diouz ment an tonnellou, eme Strabon, e c'heller kaout eur mer-

zout eus puilhder an eostou : e prenn eo an tonnelou-ze ha brasoc'h eget tiez. Ouspenn, an aeza-mant a vez d'o liva gant eur gwiskad teo a der (1) a denn c'hoaz da wellaat ha da viret ar gwin. » Priziet e talc'has da veza ar gwin-ze ken mare an impalaer Tiberius : gwell eget gwin Verona ne rae ar barz Vergilius nemet gwin Falern ;

2) gwiniegou gevred Galia. Gwaz a ze, mastaret e veze ar gwin diouto gant a bep seurt aozaden-nou : glec'hiet e veze ennan peg d'e zidrenka ; mon gedet e veze d'e devaat ; louzaouennou c'houero a gemmesked gantan d'e vlaza ha d'e liva ;

3) gwiniegou Bituriged Burdigala (Bordeaux, bremen) ;

4) gwiniegou krec'hiennou ar « Mosella » en hanternoz. Tennet e veze diouto eur gwin ha d'ezan c'houez-vat, a zo bet meulet gant ar Galian Ausoniis er IV^{ve} kantved eus hon oadvez kristen.

Miret eo bet d'imp gant ar skrivagnerien latin eur gerienennou bennak ma rae ganto ar winienn-rien geltiad : *kandosokkus* « skoultrig-red diwar winienn », *markus*, *emarkus* « gwinienn peuzz-fall ». Er Spagn, da vare ar Romaned, e raed gant rezin ruz ker brudet ar vro-ze an ano a *kokkolobis* hag e henvel ar ger-ze beza keltiek (2).

Al louzeier danvez-micheriou. — Al louzeier danvez-micheriou gounezet gant ar Gelted a c'heller ranna e diou gevrenn :

a) al louzeier gwiadennus : al lin hag ar c'houarc'h (kannab) ;

(1) Eman Strabon o paouez lavaret « ez eo an tererez evid an Itali-Uhela, ouspenn d'an holl binvidigeziou he deus a-hend-all, eur vammenn c'hounidus kenan ».

(2) Hen-geltiek *kokkos* « tane », kembraeg *coch* « ruz ».

b) al louzeier livadennus, evel ar pastez (*glaston* e keltieg), louzaouenn-ar-goukou, an teod-kaz, al lus hag, anat a-walc'h iveau, ar wrizienn-ruz a henvel an ano koz anezi, *varantia* (« garance » e galleg), beza deut eus an Hanternoz.

Rak-tal goude gounidegez an edou, pa zeller ouz an evez a lakaed outo, e teue gounidegez al louzeier-micheriou. E pobladou 'zo a Geltia edo al linegou, ar c'hannabegou hag ar parkou dindan louzaouennou livadennus hogos kement-ha-kement hag an edegou. Hag, evit gwir, kerkouls hag an edou e oa al louzeier-ze, a oa red-holl d'ar Gelted. E-keit ha ma pourchase eun darn anezo al lanfas ma raed kerden ha gwiadennou, ar re-all a rôe al livaduriou flamm ha lies-liou a gare kement ar Gelted o gwelet war o dilhad, o armou hag o c'hirri.

An temziou. — En tu-hont d'an teil-loened e rae ar Gelted, da strujusaat o farkou, gant meur a zoare temziou : 1) ar marg ; — 2) ar c'hleiz gwenn ; — 3) ar raz ; — 4) an uloc'h (ulfenn, poultrenn) ; — 5) al ludu ; — 6) ar mell douaret ez glas.

Gant Kelted an Itali eo ez oa bet dizolöet nerz-struja ar mell douaret ez glas ; an Aeedued hag ar Biktoned, diou boblad a C'halia ha d'ezo douarou gleb, eo a rae gant ar raz. Evit ar marg, *marga* e keltieg, e oa implijet dreist-holl gant ar Velged hag ar Vretoned. D'her c'havout e veze kleuziet douardoun a-wechou. Tri doare a anavezed anezan :

1) ar marg gwenn, *glissomarga* e keltieg. « Tregont vloaz e pad en douarou d'o strujusaat, eme Blinius ; gwelloc'h eo d'ar foennegou eget d'an edegou » ;

2) ar marg meinek, *akaunumarga*. « Strujusaat a ra eun dirienn e-pad hanter-kant vloaz hag e tere kerkouls d'an douarou-ed ha d'ar re-all. »

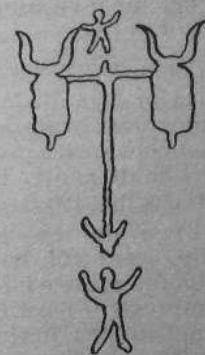
3) ar marg koulmel (« colombine » e galleg), *eglekopala*. « Kerkouls eo d'an ed ha d'ar foenn. »

Margula, ger-bihanaat diveret a *marga*, a zo bet digemeret e latin Galia ha deut, a greder, d'ar galleg *marne*.

Ar muzulia-douarou. — Tri a anavezomp eus ar muzuliou ma rae ar Gelted ganto da verka gorread o douarou : an *arepennis*, o talvout an hanter eus *jugerum* ar Romaned, da lavaret eo daouzek « ar » hanter ; — *kandeton* ar maeziou a dalve war-dro ugent « ar » ; — *kandeton* ar c'hériou, ennan war-dro eiz pe nao « ar ».

An tri muzul-man a oa karrezennou reiz ha d'ezo da hed-tu, an *arepennis* pevarugent ilinad gresian (war-dro 44 santimetr), ar *c'handeton* maeziou kant ilinad. Savet iveau diwar an ilinad e oa pena muzul hed-hent ar C'halianed, al *leuga* pe leo, enni 5.000 ilinad (war-dro 2.217 metr) hag, ouspenn, muzul-hent ar C'hermaned, ar *rasta*, a oa an hanter brasoc'h.

Eur ger all a anavezomp o sellet ouz muzulierez ha bonnerez an douarou. *Randos* eo pe *randa* a dlee beza da lavaret « ribl, bevenn, harzou eur park pe eur vro ». Her c'havout a reer en ano *Eviranda* a raed, e Galia, eus eun niver a lec'hiou-annez war harzou diou boblad (1). Ar ger-ze, digemeret

Oc'h arat (engravadur war roc'h eus oadvez an arem, Liguria).

(1) *Eviranda* a zo breman Ingrande, Ygrande, Eygurande, Yvrandes, hervez ar broiou. — *Randos* pe *randa* a zo furm hen-geltiek hor ger *rann*.

e briz-latin Galia, a zo bet miret e vez romanek ar vro-ze : hizio c'hoaz, e departamant an « Aube », e reer an anio a *rand* eus an torosennou a zo bet kemeret da vonnou etre ar c'humunou.

Ar binviou labour-douar. — Penna binviou labour-douar e oa ar bigell, ar bal, ar ranv (**rama, *ramia*), ar rastell-brenn, ar filzier hag ar filc'hier a bep ment en arem pe houarn, an oged (*Cokita*), an alar.

Daou zoare eler a oa :

1) an alar dirod ha digontell, ar c'hsosa hag an anavezeta ; *aratron* an hen-Arianed e oa hen ; n'oa nemetan, gwirhenvel, a gement a vije graet gantan, er c'henta kantved eus hon oadvez kristen, e-touez Breiz hag Iwerzoniz ;

2) an alar war gilhorou ha kontellek, a oa bet ijinet gant eur boblad keltiek pe geltaet eus an Alpou, ar Raeted. *Plaumorati* a raed eus an alar-ze. Amprestet eo bet digant ar Gelted an dra hag an ano gant ar C'hermaned (en hen-alamaneg *plovum* « alar », e saozneg *plough*).

Daou ejen a vez e peurliesa, diouz doare, da stleja an alar pe an oged. Eun aremenn eus ar marevez kelt-ha-roman kavet e Breiz-Veur (1) a zo skeudennet warni eur c'houer keltiad, gwisket gant ar *kukullus* pe vantell gabellek, o haelat eun alar dirod ha digontell gant daou ejen stag outan. E domaniou bras Galia, en amzer Plinius Secundus (kenta kantved eus hon oadvez), da vont founnusoc'h gant al labour, e staged ouz an eler hag ouz an ogedou diou pe deir zenn-loened war eun dro.

Ar medi ed ha foenn. — Gant ar falz eo e vedet an ed e doare na vez trouc'het dioutan nemet ar

(1) Wright, *the Celt, the Roman and the Saxon*, p. 256.

pennou ; ar soul, chomet war e droad, a dalveze da doï tiez ha da c'houzeria. E Galia e veze eostet ar mell evel an ed, tanyouezenn ha tanvouezenn, gant kribou dre zourn. Kolo heiz, « flour-tre d'an ejened », a vez e miret evito. Gant soul mell ne vez ket töet : devet e vez e alies ha marteze lakaet da demz al ludu dioutan.

Er c'henta kantved eus hor rann-amzer, Kelted Galia o doa ijinet eun doare mederez ma raed ganti war zouarou plén hag en domaniou bras. Eur seurt temporell e oa war ziou rod, boutet gant eun ejen, ha dent houarn er penn a-raok anezan da ziframma ar pennou-ed. Ar re-man a goueze en temporell e-lec'h en em zaspugnant. Evel-se e vez e aef buanoc'h gant ar medi ha graet gant an nebeuta tud ha loened.

Ar Gelted, da drouc'ha foenn, a rae gant ar falz'h vras dizanat da Greisteiziz. A drugarez d'ar benveg-se e ch'hellent iveau mont prim gant al labour, talvoudusat tra war zomaniou bras hag e temz-amzer hedro Keltia.

Kardiou, grignoliou war beulion pe dindan-zouar. — Da zerri an eostou ken na vijent dournet, e rae Kelted Breiz-Veur hag an Douar-bras gant tiez ec'hon a dalveze da zourndiou, ma c'helled dourna an ed enno ez arouarek hag er gwasked. Er Spagn e weled war ar maeziou grignoliou savet a-us d'an douar war beulion prenn. En hevelep bro, e Breiz-Veur, en Dhrakia hag er C'halatia, ez oa grignoliou dindan-zouar, a ra ar Roman Varro ar veuleudi anezo en e skrid *De re rustica* : « Er strad anezo, emezan, al leur a zo streouet a golo. N'ez eus en o diabarz na glebor, na sourrad avel, rak n'o digorer nepred nemet ha red e ve mont d'an arboelladenn. Hanter-kant vloaz e vez miret an ed enno, hag ar mell eur c'hantved. »

An dourna hag an niza greun. — Da zistaga ar

greun e raed gant ar freilh. An daou hent all a ra Plinius Secundus meneg anezo, — 1) flastra an toc'had ed dindan treid ar c'hezekenned; — 2) freuza anezo war al leur gant eur seurt oged (*tribulum*), n'eus ket da gredi o dije ar Gelted graet nemeur ganto.

Da niza greun, e raed gant ar c'hrouer a oa anvet krétron e Breiz-Veur hag en Iwerzon (1).

EIL KEVRENN : Ar maga-loened.

Keltia a oa enni peurvaniou d'al loened dre gant ha kant hag a bep doare. Prajeier dourek geotet stank, uhel ha druz, foenneier tirienn o geotennou saourek, lanneier, balaneier, brugeier ha raden-neier, bevennou ha frankizennou ar c'hoadou bras, dervenneier ha favenneier da vare ar mez hag ar finij, en em eile war hed leoiadou ha leoiadou c'hoaz, eus aod ar mor ha glann ar stériou bras beteg erc'hegou uhel an Alpou. Geoteier ha koadeier a ginnige dre-holl d'ar chatal peuri ha gouzer dreist d'an ezommou. E Galia, er c'henta kantved kent H. Z., edo da vihana ker puilh ar foenn hag an edou.

Gant-se, magerien vat a loened e oa ar Gelted. Unan eus kosa skrivagnerien c'hresian o deus komzet eus Keltia (2) a ra anezi eur vagerez vras a chatel hag ar re a zeu war e lerc'h ne reont ken nemet harpa e lavar.

Prizeta furm ar binvidigez gant ar Gelted e oa an

(1) Krétron a zo deut da *criathar* en hen-iwerzoneg, *croider* e kerneveg ha *croeuz* e brezoneg-krenn (*krouer* breman).

(2) Skrivagner dizano eus ar IVme kantved kent H. Z., bet miret d'imp pennadou dioutan gant Dionusios a Halikarnas (kenta kantved kent H. Z.).

tropellou, dre ma oa an aesa hini da gas ganto ha da zilec'hia diouz o c'hoant, gouez da Bolubios. Darn eus o meuriadou a henvel zoken beza bet anezo mesaerien ha magerien-chatal kentoc'h eget labourerien-douar. Evel-se e oa ar Geltiked a veve stlabezet e bourc'hiouigou eus kornog bro-Spagn, ar c'houec'h poblad keltiberiad a zalc'he an uhe-lennou ma strink diouto mammennou an Tagos (Tage) hag an Durios (Douro), hag iveau a veuriad eus enez-Vreiz. Kezar, er c'henta kantved kent H. Z., a laka evez pegen stank edo ar chatal er vro ziweza-man.

War an hevelep mare, e kemenn Varro da ber-c'henn domaniou bras ma kemerfent kentoc'h Kelted da vesaerien. « Dereat int kenan ouz al labour-ze, emezan, dreist-holl pa vez d'ober war-dro loened-samm. » Hag e tezrevell kement a zo red da zanvez eur mesaer mat hag a gaver er Gelted : « Eur paotr krenv e tie beza, gouest da zibrada ar c'hargou evit samma al loened, mat da gerzet, sart ha ouesk, frammet start e izili, auit da heulia al loened fiziet ennan, da redek zoken pa ve red, ha da deurel spegou da zifenn an tropellou ouz al loened fero hag al laeron. »

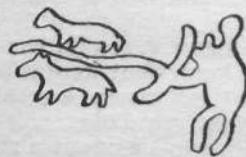
Penna loened donv gant ar Gelted e oa ar marc'h, ar c'hi, ar vuoc'h, ar pemoc'h hag ar maout.

Ar marc'h. — A vilierou eo e c'helljed niveri ar c'hezeg a veze savet en o feurvaniou gant penna poblou Keltia. Rak n'edo ket ar marc'h evid ar Gelted eul loen-tenn talvoudus-dispar hepken, al loen-emgann dreist peb-all e oa anezan iveau. Staget ouz ar c'harr-emgann pe zibret, e oa, en trôadou-brezel ha war ar c'hannlec'hioù, keneil ha kenoberour d'an uheliad ha d'ar pep gwella eus ar vrezelourien. Gant-se, e rôe ar Gelted d'e vaga aked hag amzer vras.

Setu aman an disklériadiennou a gavomp, tamm aman tamm ahont, gant skrivagnerien ar C'hreis-

teiz diwar-benn gouennou kezeg Keltia hag ar maga anezo.

En trede kantved kent H. Z. ar Roman Plautus, barz ha saver peziou-c'hoari farsus, a gomz eus kezeg spaz Kelted an Itali a werzed gwall-izel briz. Ar beajour gresian Poseidônios (135-50 kent H. Z.) a ro meuleudi d'ar c'hezeg keltiberiad : gant o liou gell-brizennet e oant henvel ouz kezeg brudet ar Barthed ; boaz e oant da grapat meneziou hag iveau buanoch'h ha gwelloc'h ouz ar skuizder eget ar re-all. Er c'henta kantved kent H. Z., ar C'halianed a oa ganto, gouez da Gezar, kalz a varc'hegerien.

Labourer-douar o haelat a-lar (engravadur war roc'h eus advez an arem, Skandinavia).

nemet n'oant ket re start d'al labour. Kezeg ar C'hermaned, en eneb, bihan, divalo ha d'ezo nebeut a herr, a oa start kenan. En enez-Vreiz, er c'henta kantved goude H. Z., ar c'hezeg a veze staget gant Kaledoniz ouz o c'hirri-emgann a oa bihan, herrek ha difaezus.

Kement ha ma c'heller merzout diouz niver ar varc'hegerien a c'hallent kas d'ar brezel, setu aman ar poblou a Geltia en doa graet berz eus ar gwella en o zouez, da vare ar frankiz, ar maga-kezeg : e Galia, Trevired ar Belgion (Galia an Hanternoz), an Aueded hag an Arverned etre stêriou Sequana (Seine) ha Garumna (Garonne) ; — e-touez Kelted an Danuvios, an Daurisked hag ar Vastarned ; — Galated an Azi-Vihana. En enep, an Helveted, hag i gouest da lakaat en armou en tu-hont da 50.000 a vrezelourien, n'oa ganto, e 58 kent H. Z., nemet

pemp kant a varc'hegerien ; gand an Nerved, po-blad vrezelgar eus hanternoz Galia, n'oa hini ebet.

Anat e oa e Galia, er c'henta kantved kent H. Z., eur ouenn gezeg-samm, diouz ma lavar Diodôros diwar-benn ar bagadou kezeg a gas staen eus glann mor-Breiz d'ar mor Kreizdouarek. O veza ma rae Kelted an enezennou ha re an Douar-bras gant eun niver kirri war ziou pe beder rod, ez eo ken anat-all ez oa ganto eur ouenn gezeg-enn pe veur a hini.

Brudet e oa kezekenned ar Gelted dre holl ar bed roman e mare an impalaered. En III^{vet} kantved goude H. Z., soudarded Claudius II a zigasas d'an Itali eur maread anezo. Senedourien Galia, charseourien douet ma 'z oant, a oa ganto en o marchosioù jaoed-red dispar diwar zibabou-gouenn gouziek, ma verkent aketus an holl nesanded anezo. Er skeudennou graet en hevelep amzer, hag a zo bet kavet en hanternoz Galia, e weler taolenet, war a greder, unan eus gouennou kezeg ar vro-ze, d'ezo eur fri kromm, diouskoaz uhel hag eun tailher ledan, roudennet doun a-walc'h (1).

Uhel-brizet e oa gant ar Gelted ar c'hezeg estren ; meurbet ker o frenet digant ar varc'hadourien o digase d'ezo hag e raent o mad eus kement tro a gavent evid o fiaoua. War-dro ar bloaz 170 kent H. Z., ar gannaded, kaset gant Kinkibilos, roue Kelted an Danuvios, da Rom, a c'houennas digant sened ar gêr-ze an aotreadur da brena kezeg ar vro ha d'o c'has emaez an Itali : peb a zek marc'h italian a yeas gant izili ar c'hannaderez-se. Anavezet eo ar gwall-zarvoud a c'hoarvezas gant ar C'helt Kentauretos ; lazet en devoa en emgann Antiochos, roue ar Syria, hag, o veza kemeret ar marc'h anezan, e pignas kentiz war e gein. Disent

(1) Salomon Reinach, *Bronzes figurés de la Gaule romaine*, p. 285, niverenn 298 (Tonnerre) ; — *Encore Epone*, pp. 11-12 (Elouges).

ouz ar weskenn, al loen en em strinkas e torrojou e-lec'h en em lazas gant e rener.

Bez' e oa e keltieg, evit doare, eun niver geriou da envel ar marc'h, diouz an oad, ar vent, ar ouenn hag an impli anezan. Setu aman ar re a anavezomp : 1) *epos*, marc'h dre vrás (1); — 2) *epális*, ebeul; — 3) *kabo*, *kabonos*, marc'h bras; — 4) *kaballo*s, marc'h samm pe sugell (2); — 5) *marka* pe *markos*, marc'h-emgann; — 6) *mandus*, *mannus*, eur marc'h-sternia biban; — 7) *vorédos*, pe *verédos*, ar marc'h a staged ouz an doare karr herrus a anved réda (3).

Aet eo an anoiou-ze da zanvez eur maread anoiou tud ha lec'hiou eus Keltia. Menegomp, da skouer, *Eporedorix*, ano douget gant daou benn-brezel aedu (kenta kantved kent H. Z.); *Ateporix* hag *Eposognatos*, daou roue ar Gelted eus an Azi-Vihana; *Alepo* hag *Atepomáros*, daou Chalian miret d'eomp an anoiou anezo gant enskrivadurioù Nemossos (Nîmes) ha Narbo (Narbonne); *Eponduoduron*, eur vourc'h eus ar Sequanid (Galia); *Epossios*, ano meur a gér a Chalia, en o zouez eur gériadienn eus an Drevired; *Epotios*, ano eur *pagus* (pastell-vro) eus bro ar Vokonted (kreisteiz Galia); *Markoduron*, eur vourc'h eus hanternoz Galia, tost d'ar Rénos; *Voréda* ha *Manduessedon*, kériou a Vreiz-Veur; *Eporédia*, eur gér eus an Itali-Uhela (4); *Sextanmanduios*, pou (*pagus*) e bro ar Rédoned (Roazon).

(1) Hen-vrezoneg *ep*, a zo anezan c'hoaz er ger *kenep*. En iwerzoneg *ech* (= 'eqos) a verke eur marc'h a ouenn dreist.

(2) Iwerzoneg *capall*, marc'h na vern a be ouenn, marc'h dre vrás; hen-vrezoneg *kaval*. Zaborowski, *Peuples aryens d'Asie et d'Europe*, p. 383.

(3) Vorédos pe verédos a zo deut e kemblaeg da *gorwydd* « jao-red ». Amprestet gant ar Romaned, e c'hanas ar ger briz *paraveredus*, kosa furm ar ger galleg *palefroi* « palafrez ». *Paraveredus*, en em silet er germaneg, a zo deut d'an alamaneg-breman *pferd* « marc'h ».

(4) *Epomanduoduron*, *Epossios*, *Epotios* hag *Eporédia* a zo hizioù Mandeure (Doubs), Ivois, Upaix ha Ivrée.

An holl anoiou-ze a zo anezo kemend-all a desteniou eus ar bri douget d'ar marc'h gant ar Gelted hag eus an aked a lakaent d'e vaga.

Hervez Plinius, e rae ar Gelted *eporédias* eus an damesaerien vat a gezeg. Dre ar Gelted a brederie hag a zamesae kezeg eo, hep mar, en em silas el latin kemend a c'heriou keltiek o sellet ouz ar chalboterez, evel *verédos* ha *petorriton*. Ar varc'hadourien-gezeg, ar baotred-varchosi, ar vulnerien hag ar garrenerien a Geltia eo o deus digaset e Rom hag en Itali-holl azeulerez an doueez Epona. Juvenal a ro d'imp da c'houzout edo ar voaz en e amzer (kenta kantved goude H. Z.), liva skeudennou Epona er marchosiou. An den penn-roll eus an *Azen aour*, eur marvailh gant Apuleius (IIIme kantved goude H. Z.), oc'h en em gavout en eur marchosi, a wel ouz ar post-kreiz a zalc'h treustou an ti, eur volzig enni skeudenn Epona bravaet gant rozennou nevez-kutuilhet. War vogeriou eur staol e Pompeï ez eus bet kavet, en hon amzer, unan eus ar skeudennou-ze a Epona meneget gant Juvenal hag Apuleius : eul livadur-war-vur eo o taolenni en eur c'hustod eur vaouez yaouank veleganez gwisket e gwenn, ha hi azezet war eur vulez o kerzet. Gant he dourn kleiz e talc'h eur bugel paket en eun dilhad liou gwer. A-is d'ar c'hustod eman eur sklav o ren daou vul.

Ar c'hi. — E-touez ar Gelted, ar c'hi (kü, troc'henel *kunos*, tro-envel lies *kunes* (1), a veze graet

(1) *Kunes* a zo deut da *koun* e brezoneg. Bez' ez eus anezan c'hoaz er geriou ha liesgeriou-man : *kounnar*, *bara-koun*, *boued* ar c'houen.

Marc'h fri-kromm Galia
(Elouges).

gantan kerkouls d'ar brezel ha d'an hemolc'h. Rak-se, ne raent ket fae outan e giz poblou all, evel ar C'hresianed da skouer, n'o doa ket a gounemgann. Gant Breiziz hag Iwerzoniz kù a veze zoken eun ano meulus d'eur c'hampion pe d'eur brezelour-meur. Al lesano « Ki Kulann » a raed peurliesa eus ar c'hadour brudet Setantios ; eus eur c'hadour all, kevezer ha kenvro gantan, e veze graet *Kù-rovesies* (1) « ki ar gompezenn » pe « ki an dachenn(-emgann) ».

Brudet-bras e oa en Hen-amzer koun ar Gelted. Er c'henta kantved kent H. Z. e prized dreist-holl ar re väget gant Breiziz ha Belgiz an Douar-bras. E-touez ar gouennou koun a gaved e Galia e chellomp menegi :

1) ar c'hi-emgann, a veze graet gantan iveau da gi-hemolc'h. *Agroku* « ki lazadeg » e henvel beza bet an ano anezan en Iwerzon (2). Bez' e oa er vro-ze, er c'henta kantved kent H. Z., hervez danevoulo ar Grenn-amzer, eur brudet a gi-emgann, anvet Albios, a vije bet a-walc'h anezan e-unan-penn da ziwall holl rouantelez Leinster ;

2) ar *segusios* pe *sukambros*, eur pikol ki nerzus, garo da welet, kalonek ha start, a raed gantan, a greder, da hemolc'h moc'h-gouez ;

3) ar *vertragos*, eun doare levran mentek ha stummet-kaer a lakaed da zihelc'hat kirvi, yourc'ched ha gedon. Leun a dan, hag iveau speredek hag ampart, e ouie ar *vertragos* digas d'e vestr ar gedon heb o labeza (3) ;

(1) *Kù-rovesies* a zo deut da *Curoi* e skridou ar Grenn-amzer.

(2) Da vihana, an ano a *archu*, graet eus ki Ailbe (*Albios) en eur skrid iwerzonek eus ar Grenn-amzer, a c'houlenn en e raok eur farm hen-geltiek *'agroku*, eus *agron* pe *agra* « lazadeg », deut da *aïr*, aer en hen-vrezoneg. *Archu* a vije *aergi* e brezoneg-breman.

(3) *Vertragos*, aet da *vertragus*, *vertraus* e briz-latin Galia, a zo deut dioutan ar ger gallek *veltre*.

4) ar *petronios*, a oa anezan, evit doare, eur c'hi-puze mentet-etre ;

5) an dem-vleiz, ganet diwar eur giez hag eur bleiz. Ar C'halianed a bleustre an dam-vleizi d'ober anezo bleinerien o chas. Peb bagad chas a veze en e benn eun « dem-vleiz ». « Ar c'houn, eme Blinius Secundus, a gerz d'e heul hag a zent outan » ;

6) an *agassaios*, ki-hemolc'h bihan eus enez-Vreiz.

Er I^a, II^{vet}, III^{vet} ha IV^{vet} kantvedou goude H. Z., e oa gant sedenourien Galia bagadou chas-red eus ar c'haera ma notennent ar rollou-nested anezo gant kement a evez ha re o c'hezeg. Ar c'houn pleustret gant ar C'halianed da hemolc'h moc'h-gouez a oa brudet dre holl er bed roman.

D'an hevelep mare e save Iwerzoniz koun hag a oa brudet, dleet ha ma oa, evid o ment, o nerz hag o c'hrizder. Graet e veze ganto da hemolc'h ar bleiz. Kement e oant hag ezen pe ebeulien. E 391 goude H. Z., eur Roman, e ano Flavianus, o paouez ergerzout enez-Vreiz, a gasas d'e vreur, ar c'honsul Symnachus, sez ki iwerzoniad (*scotici canes*) evit c'hoariou ar c'helec'hva e Rom. Ar c'honsul a drugarekeas en eul lizer a zo deut beteg ennom : « Rom a-bez, emezan, he deus sellet a-bann outo gant saouzan, hag a gred d'ez i ez eus renket o digas du-man e kaouedou houarn (1). »

Ar vuoc'h. — Ar vuoc'h a zo het d'ez i eur bras a lec'h gant ar Gelted. En o zouez, evel e-touez ar peb-all eus Europiz, e veze ar vuoc'h ar penn

(1) Ar « c'hi iwerzoniad » a oa anezan c'hoaz er Grenn-amzer. Diouz skridou an amzer-ze, e veze ermaeziet diouto, da zonezoni ar roueed hag an impalaered, beteg e bro-Bers hag en Indez. Pa voe peurziouennet ar bleizi en Iwerzon, er XVIII^{vet} kantved, ez eas ar mellou koun-ze da draou didal-voudrek hag e voe lezet da vont da goll ar ouenn anezo.

moneiz-eskemm. Priziet e veze e buoc'henned pinvidigez eun den, talvoudegez eun dra, prenadur eur wreg ; gant buoc' hed e veze akuitet dic'haou an torfedou hag ar mestaoliou ; dre rei buoc' hed eo e paeed eur brenaënn pe e c'hopred eur vad graet.

Beteg e-kreiz ar Grenn-amzer ez eo bet miret gant Kelted Breiz-Veur hag Iwerzon ar voaz da gonta dre vuoc'henned pe dre benn-saout, hag e c'hellfed rei a ze eun niver a skoueriou. E-touez Iwerzoniz, eûr gaoter vrao nevez-flamm, hep beza aet d'an tan, a vez priziet a dalvoudegez gant eun ejen ; eur gaer a sklavez a dalv tri ejen-alar pe deir buoc'henn pe bemb penn-saout a dalvoudegez-etre (ounnered daou vloaz pe yaouankoc'h eget daou vloaz). Hounnez eo iveau, war-bouez nebeut, tao-lenn-briziou ar C'hresianed d'ar mare ma savomp da heul barzoniezou Homeros : gwelet a reomp en unan eus ar barzoniezou-ze eur sklavez, eul labourez-dreist anezi, lakaet a briz gant pevar ejen.

Ar Gelted koz a zave ar vuoc'h evit he laez, ma event eun darn anezan, hag eun darn all a lakaent d'ober aman ha keuz. An ejen a veze graet gantan, dreist-holl, da loen-samm pe da loen-ten. Stlejet e veze an alar keltiek gant eur yeoad ejened, dibaoit avat, war a henvel, gant kezeg.

Nebeut a zisklériadur a zeu d'imp eus skridou an Hen-amzer diwar-benn gouennou saout ar Gelted. Buoc' hed an Alpou, gouez da Blinius, hag i bihan-tre, a zo founnus da rei laez. E Galia, gant laez buoc' hed meneziou Kebenna ha Lesura e raed keuzziou brudet. Columella (kenta kantved goude H. Z.) a veneg eur ouenn vuoc'h eus an Itali-Uhela anvet *keva* pe *geva*. Meulet eo gant Varro (kenta kantved kent H. Z.) an ejened a vez maget gant Kelted an Itali ; ar wella gouenn eo, gouez d'ezan, a gement a zo en Itali, hag an dueta d'al labour. Diek eo, en eneb, oc'hen al Ligured.

Bous, tro-c'henel *bovos*, e oa unan eus anoiou ar

vuoc'h e keltieg (1). Aet eo ar ger-ze da *bou* en hen-vrezoneg hag en hen-iwerzoneg ; *bou-tig* « ti-buoc'h » a veze graet en hen-vrezoneg eus ar c'hraou-saout. *Tarvos* e oa ano an taro hag *anderos*, *andera*, anoiou al loue hag an ounner (2).

Tarvos hag ar geriou tarzet dioutan *Tarvos*, *Tarvilloz*, *Tarvakos* a zo bet graet ganto allies da anoiou tud er mare kelt-ha-roman. *Tarvisos* (hizio « Trévide ») gant Kelted an Itali-Uhela, ha *Tarvenna* (hizio « Thérouanne ») gant Kelted Galia a zo anezo anoiou kériou tennet eus *tarvos*. *Tarvedon* a raed eus eur beg-douar a Vreiz-Veur, eun ano krennet marteze a *Tarvo-sedon* « kér an taro ».

Ar moc'h. — Ar pemoc'h (*mokkos*, *orkos, (3) e oa, goude ar vuoc'h, ar priusa hag an talvoudeka eus al loened. Diwar ar c'hir anezan e veved dreist-holl er broiou keltiek ha kerouls prizet e oa gant ar peb uhela ha gant an izela tud. Stank-stank e veze, gant-se, e pep lec'h. *Bez'* e oa en Iwerzon bagadou moc'h diniver piaouet gant roueed, uhelidi ha koueriad pinyidik, hag evelse iveau e c'hoarveze gant Breiz-Veur. Kelted an Douar-bras. O kantren war ar maez e veze dalc'hmat ar bagadou-ze, hag an noz a dremenent er parkeier pe e gwasked ar c'hoadou. En dervenneier

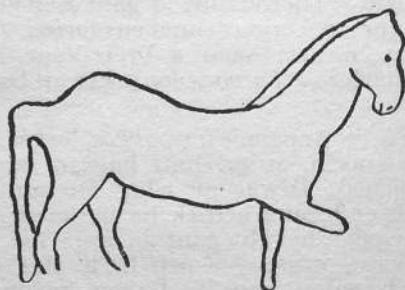
(1) Ar c'heurtieg a vez kemmet gantan e b ar *gw*, pe *g* dre ar staon, eus an hen-arieg. Deut eo, gant-se, ar geriou hen-ariek *gwous* « buoc'h », *gwena* « maouez », *gwel* « luc'ha, devi, *laza* « da veza e keltieg *bous*, *bena*, *bel* (ac'hane, war an Douar-bras *Belenos*, doue heolel ; e Breiz-Veur, *Belatukadros* « kaer pa laz », lesano doue ar brezel ; hag, e keltieg Iwerzon, « *atebelant* » e varvont », deut en iwerzoneg da *albalat*).

(2) Ac'hane, e galleg koz, *andier* (breman *landier*). Sellout Dottin, *La langue gauloise*, p. 227.

(3) Ar c'heurtieg a goll ar *p* eus an hen-arieg e derou ar geriou pe en o c'hlrieg etre diou vogalenn. Deut eo reiz-mat an hen-arieg *porkos* da *'orkos* e keltieg ha da *orc* en iwerzoneg. Keltiek eo *orc* hep *p*-derou. Evit hor ger *porc'hell*, ne deo ket avat, tennet ma 'z eo eus al latin *porcus*.

hag er favenneier e kavent eur boued founnus a-genstriv gant ar moc'h-gouez. Kelted an Itali a c'halve anezo d'ar peurvan dre seni ar c'horn-boud.

Ker bras puilhentez a voc'h a oa e Keltia ken, goude ma veze traoualc'h gant ar c'high anezo da vaga broiz, ec'h ermaezied c'hoaz diouto dre galz d'ar broiou all. Evel-se, er c'henta kantved kent H. Z., an tropellou moc'h diniver savet gant Kelted

Marc'h fri-kromm Galia (Yonne).

an Itali-Uhela (1) a oa anezo hepken hogozik peadra da vaga poblans Rom, ha hi stank-dreist. Gouez da Gato (II^{et} kantved kent H. Z.), e weled en Itali foziou da viret ar c'high sall, enno betek 3000 ha 4000 palefarz-kig eus Keltia. « Ar builhentez chatal, denved ha moc'h dreist-holl, a vez gant ar C'halianed, eme Strabon (marvet war-dro ar bloaz 20 goude H. Z.) a ro da veiza penaos e c'hellont

(1) En II^{et} kantved kent H. Z., Polubios, diwar-benn frouezusted kompezenou bras Itali an Hanternoz dalc'het gant ar Gelted, a lavar ar geriou-man : « Eun dra a ray merzout niver ar mez taolet ganf an dervennou a zo a-skign a-bell-da-bell e kompezenou an Itali-Uhela : kalz a voc'h a lazer en Itali, ken evid ar vevidigez bemdez, ken evit bevans an armeadou, hag eus ar maeziou-ze e teu an darnvua anezo. »

pourvezi gant kig-seson ha gloan, neket Rom hepken, hogen an darnvua eus marc'hadou all an Itali. » Eus bro ar Sequaned, e Galia, e teue, er c'henta kantved goude H. Z., gwella kig-sall a zebred e Rom.

Eur bras a loen e oa ar penn-moc'h keltiek, hir-friek ha korfet-treut. Uhel-c'haret e oa-hen ha damdost ker mat da redek hag ar chas. Ker krenv ha dizaoen e oa ma oa risklus-bras d'ar bleiz zoken mont d'ezan. Diasur e veze tostaat da voc'h Galia da neb n'oa ket anavezet ganto. Reizatet piz-ha-piz e oa gant lezennou koz Iwerzon an dic'haouennou da baea evid ar gwall-daoliou bet digant ar moc'h.

Ar Gelted a ouie, diouz red, larda mat o ferc'hell. Meulet eo gant Varro ar moc'h lardet gant an Insubred, unan eus poblou keltiek an Itali. Ken teo e oant ha ken lart ma n'hellenet ket kerzet ; o dougen war girri a renked ober.

An denved. — An holl Gelted a oa ganto tropellou bras a zenved, nemet e henvel ar magadenved beza graet berz, dreist-oll, gant ar Geltibered, ar C'halianed, Kelted an Itali ha Galated an Azi-Vihana. Hervez Strabon, diweza roue ar C'halatia, Amuntas (1), a oa perc'henn da dri-c'hant tropell denved, er c'horn kreisteiz eus e rouantelez hepken.

Maget e veze an denved evid ar c'high, ha dreist-holl evid ar gloan anezo. Diouz gouennou al loened edo lies-lies talvoudegez d'ar gloan. Denved Galia, evid an darnvua, re an Insubred en Itali-Uhela, ha meot du ar Geltibered a rôe eur gloan garo ha dister, krenv avat ha teo, a dalvez, er c'henta kantved goude H. Z., da wiska ar zoudarded hag ar sklaved. E-touez ar gloanou flour e veneged

(1) Eun ano gregach eo Amuntas. Diaraoger Amuntas, *Defotaros*, a oa d'ezan eun ano keltiek. Diwar an III^{et} kantved kent H. Z. e kaver Galated ha d'ezo anoiou gregach : *Apatourios, Lusimakhos*, hag all.

gloan gwenn ar Bodinkos, ar brudeta, gloan an tropellou a vrouste er peurvaniou war stêr Skultana hag en-dro da gêr « Mutina », hag, e Galia, gloan gouennou meot eus an hanternoz hag ar reter.

Gwiadennou gloan eus bro ar Sequaned (reter Galia), kavet er beziou keltiek eus marevez ar frankiz, a zoug testeni eus eur ouenn denved moan-dreist ar gloan anezo. Er rann-amzer gelt-harroman e rôe meot ar Belgion eur gloan eus ar moana ha brudet meurbet.

Deut e oa unan eus anoiou keltiek ar maout, *multos*, *multos* « maout », da geja gant latin Galia, ha savet e voe diwarnan, e yez romanek ar vro-ze, ar ger kreskadennet *'multone*, hizio « mouton » e galleg.

An azen hag ar mul. — Distank, dizanav zoken, e oa an azen en darnvulia eus ar broiou e dalc'h ar Gelted, pa n'her c'hayed nemet gant ar re anezo a veve er C'hreisteiz. Ar muled savet gant Kelted an Azi-Vihana pe gant Galianed ar C'hreisteiz a zo meneg anezo gant ar skrivagner gresian Ploutarkhos (kenta kantved goude H. Z.) : ker speredek ha ker sentus e oant ken e veze a-walch' gant mouez an den d'o bleina. Goude donedigez ar Romaned hepken e stagas, evit doare, ar Gelted eus hanternoz ha kornog Galia da yaga ezen ha muled. Enskrivaduriou eus an oadvez kelt-harroman, kavet e gwalarm Galia, a zo warno ano eun doue *Mullo* bet marteze doue ar muled. Eur vojenn diwar-benn kezeg diou-reiz an Drevired (korn biz Galia), deut d'imp digant Plinius, a die beza kuzet dindanni eur baradurez bennak eus ar marc'h hag an azen.

Ar ger oc'h arouezia an azen a gaver marteze e Galia, er bloaz 51 kent H. Z., en ano eur penn arverniad, keneil d'ar Romaned. *Epasnaklos* a veze graet eus an den-penn-ze, eun ano a zo aet, gwir-

henvel, d'hen ober teir c'hevrenn (*ep-asn-aktos*), e vije ar genta *epos* « marc'h » pe *epa* « kazeg », an diweza eun dilostger hag an hini greiz *asnos* pe *asna*, ano keltiek an azen pe an azenez. *Epasnaklos* a dalvezfe kement ha « mab marc'h hag azenez » pe « mab kazeg hag azen ».

Loened-ti all. — A-vetou al loened-ti disteroc'h e c'heller envel ar c'havr, ar waz hag ar yar. Stank e oa ar c'havr dreist-holl er broiou meneziek, nemet he c'haved iveau e broiou all. En em ziskouez a ra an ano anezo en anoiou-tud *Gabros*, *Gabrios* (Breiz-Veur, Galia) hag en anoiou-kêriou *Gabrosenton* (Breiz-Veur), *Gabromagos* (Norikon), *Gabriakos* (Galia). Ar gwazi a veze savet dreist-holl gant Belgiz. Goude stagedigez Galia ouz impalaeriez Rom ec'h ermaezied bagadou bras anezo en Itali. *Ganta* a veze graet war riblou ar Rênos eus ar waz wenn ventet-bihan. Gant ar plu hag an dum anezo, en oadvez kelt-ha-roman, e leunied ar goubenne-riou.

Dre-holl e saved gwenan e talvez ar mel anezo da sukr ha da zanvez an dour-mel. Unan eus anoiou ar ruskenn-wenan, dioc'h an hen-iwerzonneg, a oa e keltieg *'melutinos* « prenn-mel ». Lakaat e-kenver, evid an dibenn-ger, *rumpotinos* « peulgwini » (prenn-gwini) ; *rumpos*, e keltieg an Itali, a dalveze kement ha « gwinienn a grap ouz gwez ». Diwar-benn eun ano all d'ar ruskenn *'besêna*, galleg koz *besaine*, sellout ouz Dottin, *la Langue gauoise*, p. 233. Ar galleg *ruche* a zo diwar eun hen-geltieg *'ruska-*, *'rusko-*, brezoneg *rusk*.

ROLL AR GERIOU DIÈS

a gaver en eizvet pennad

Talvoudegez ar berraduriou.

- a. k. ano-kadarn (substantif).
  - a. g. ano-gwan (adjectif).
  - g. gourel (masculin).
  - gg. gwregel (féminin).
  - v. verb (verbe).
  - v. oberiad (verbe actif).
  - v. briz-oberiad (verbe neutre).
  - g. e. ger-etre (participe).
- U. B. unan-bennak.

A

- a-bann, en arrêt; eur c'hi a-bann, un chien en arrêt; sellout a-bann, regarder avec étonnement, stupeur, admiration.
- a-bell-da-bell, de loin en loin.
- adskriva, copier (un écrit); adskriva diwar U. B., copier quelqu'un.
- adstîer, gg., affluent (*kenstîer*, rivière à cours parallèle).
- a-genstriv gant, en concurrence avec.
- alamanek, a. g., (en) allemand; alamaneg, a. k., allemand (langue).
- aloubadenn, gg., (une) conquête; aloubér, conquérant; alouberez, g., conquête; alouberez-brezel, conquête à main armée; aloubi, conquérir; aloubidigez, gg., conquête (de).
- ampleti, produire abondamment, être profitable, avantageux (ivez *spleti*); ampletus, qui fournit abondamment (ivez *spletus*).

- annez, g., meubles; ti-annez, maison d'habitation; lec'h-annez, lec'h-annezet, lieu habité; annezelec'h, annezedur, g., demeure, habitation.
- aozadenn, gg., préparation; gwaz a ze, e veze mastaret ar gwin... gant a bep seurt aozadennou, le vin... était malheureusement gâté par toutes sortes de préparations; aozadur, g., préparatif.
- arboell, g., épargne, ménagement; arboella, épargner, ménager; arboellad, g., arboelladenn, gg., réserve, provision.
- arem, g., bronze; aremenn, gg., objet de bronze, (un) bronze.
- argadeg, gg., invasion (d'un grand nombre); argadegou ar Barbared, les invasions des Barbares; argadenn, gg., (un) raid, (une) charge, attaque, invasion, expédition (guerrière); argadennou da bell-vro, expéditions (guerrières) lointaines; argader, argadour, assaillant, envahisseur; argadi, charger, attaquer (ivez *taga*); envahir.
- arieg, a. k. g., aryen (langue); arieger, aryanisant; ariegour, aryaniste; sellit ouz hen-arieg.
- arouarek: ez arouarek, à loisir, sans se presser (yez Gwened).
- arouez, gg., signe, symbole; arouezia, représenter, signifier.
- a-skign, a-stlabez, dispersé, éparpillé.
- asperjus, asperge; asperjusenn, gg., (une) asperge.
- a-unvan, d'accord.
- avalenn, gg., pommier; liesder avalenned (*avalennou*, des pommes déterminées, quelques pommes).
- avel, gg., vent; esprit de légèreté, de vanité, d'exagération; al lavarenou-ze, hag i c'houezet eun draig, emichans, gant avel ha poufferez-natur Kreisteiziz, ces affirmations où il entre peut-être un peu de la légèreté et de l'exagération naturelles aux Méridionaux. Sellout ives ouz poufferez.
- a-vetou, du milieu, de parmi; a-vetou al loened-ti disteroc'h... e c'heller envel..., parmi les animaux

domestiques de moindre importance... on peut citer... ; *e-metou*, parmi, au milieu.
azeuler, *azeulour*, adorateur ; *azeulerez*, adoratrice ; *azeulerez*, g., culte (ivez *azeuladur*, culte, acte de culte) ; *fals-azeulerez*, culte des faux dieux, paganism ; *azeuli*, adorer ; *azeulouriez*, gg., cérémonial, rituel.
azo, *azvet*, mûr ; *azvi*, mûrir.

B

balaneg, gg., gênetaie ; liesder *balanegou*, *balanceier*.
bara-tiegez, g., pain de ménage.
beg-douar, g., cap.
berz, g., succès, fortune, prospérité ; *ober berz*, prospérer, réussir.
bevenn, gg., lisière, bordure, limite.
bevidigez, gg., vie (matérielle), façon de vivre, de se nourrir.
bleiner-chas, (chien) chef de meute.
boaz, gg., habitude, usage.
bolzig, gg., petite voûte ; édicule.
bonnerez, g., bornage, délimitation (des terres).
brezel, g., guerre ; *brezelgar*, qui aime la guerre, guerrier, belliqueux.
bri, g., égard, estime, considération, respect (yez Gwened) ; ives *azaouez*, *doujans*, *stad*, gg. ; *dougen bri da*, estimer, avoir de l'estime pour (Gwened).
briz : *ger briz*, mot hybride ; *briz-latin*, mauvais latin, latin de la basse latinité ; *briz-oberiad*, (verbe) neutre.
brizennet : *liou gell-brizennet* (*ar c'hezeg*), robe miroitée (des chevaux), da lavaret eo « baie avec taches plus brunes ou plus claires sur la croupe ». *brôad*, gg., nation ; *brôadel*, national ; *brôadelez*, gg., nationalité.
brugeg, gg., bruyère, terrain couvert de bruyère ; liesder *brugegou*, *brugeier*.

K

kannad, député, envoyé ; *kannaderez*, g., députation, ambassade ; *kannadour*, ambassadeur (spécialiste de l'ambassade) ; *kannadouriez*, gg., ambassade.
kannlec'h, g., champ de bataille.
kanouc'helli, g., canal d'irrigation ; *kanouc'helli*, irriguer à l'aide de canaux ; (*douar*) *kanouc'hellet-stank*, (terre) abondamment irriguée.
karrener, conducteur de char (ivez *kaser*, *paotkar*) ; liesder *karrenerien*.
karrezenn, gg., carré (subs.) ; liesder *karrezennou*.
Karthada, Carthage ; *Karthadad*, Carthaginois ; liesder *Karthadiz*.
kas-digas, v., mouvoir, agiter en sens contraire ; déplacer sans cesse d'un lieu à un autre ; — a. k., mouvement, agitation en sens contraire, etc. ; — a. g., qui se meut, s'agit en sens contraire, etc.
kelc'hva, g., amphithéâtre ; liesder *kelc'hvaou*.
keltaat, celtiser ; *keltlez*, gg., celticité ; *Keltiked*, Celtes, peuples céltiques d'Espagne ; *keltiek*, a. g., céltique (de langue) ; *keltieg*, céltique (la langue) ; *keltieger*, céltisant, qui parle le céltique ; *keltiegour*, céltisant, céltologue.
kemma, changer ; *an darvoudou...* n'o deus ket tremenet, *moarpat*, hep *kemma tamm-pe-danim ar c'hoantegeziou hag ar boaziou anezo*, les circonstances... n'ont certainement pas été sans modifier un peu leurs goûts et leurs habitudes.
kempred gant, de la même époque que, contemporain de ; *kempredad*, a. k., contemporain (subs.) ; liesder *kemprediz*.
keneil, compagnon, ami, allié.
kenoberour, coopérateur.
kenstudi, gg., étude commune ; étude comparée (ivez *studî kenver-ha-kenver*) ; *kenstudi ar gouryezou nevez-ariek*, l'étude comparée des dialectes néo-aryens.

kenveva, vivre ensemble ; *kenveva e peoc'h*, vivre en paix les uns avec les autres.
kenvro gant, du même pays que, compatriote de.
kerezenn, gg., cerisier, liesder *kerezenned* ; *kerezenn*, gg., une (seule) cerise, liesder *kerezennou*, des cerises déterminées, quelques cerises.
kériadenn-war-zour, gg., village sur l'eau, village lacustre ; *kériadennad-war-zour*, liesder *kériadenniz*..., habitant de ce village.
kerneveg, a. k., cornique (langue) ; *kernevek*, a. g., cornique (de langue).
keuz, g., fromage (avez *fourondeg*, *fouloudeg*).
kevezet, rival (avez a-wechou *keverer*) ; *keveza*, *keveria*, rivaliser.
kevred : *dre gevred*, ensemble, dans l'ensemble : *diwar ar skridou-ze kemeret dre gevred e c'heller dastum*..., de l'ensemble de ces textes il ressort que... ; *a-gevred*, ensemble ; *digevred*, séparément.
kezeg, chevaux en général ; *kezeg-samm*, chevaux de somme ; *kezeg-tenn*, *kezeg-sugell*, *kezeg-sternia*, chevaux de trait ; sellet ouz *marc'h*, *loen*.
ki, chien, liesder *koun*, *chas* ; *ki-emgann*, chien de combat (avez *kadgi*) ; *ki-hemolc'h*, chien de chasse ; *ki-puze*, chien courant.
kig-seson, g., viande conservée, salaison.
kilhorou, g. lies, avant-train (de charrue).
klok, complet, absolu (avez *anterin*, *leun*, complet).
koadeg, gg., forêt ; liesder *koadegou*, *koadeier*.
kompezzenn, gg., plaine.
kontell, *kountell*, gg., couteau ; *kontell-alar*, coutre de charrue (ha *koultr*, *troc'her*) ; (*alar*) *kontellek*, (charrue) à coutre ; sellit ouz *digontell*.
korfet, qui a un corps (-*treut*, maigre ; -*kaer*, beau ; -*mentek*, grand, etc.) ; *korfet kaer ha mentek e oant*, war a *henvel*, ha *buan*, ils semblent avoir été grands, de belles formes et rapides.
kornog, g., ouest.
koukou, gg., coucou ; *louzaouenn ar goukou*, la jacinthe commune (*louzaouenn livadennus*).

koueza da, en venir à ; *Alfred Nutt a gouez da geja a-unvan ganimp war ar poent-se, hag hen hep mont diwar studi hendraezou ar rag-istor*, Alfred Nutt en est venu à la même conclusion que nous par une autre voie que celle de l'archéologie préhistorique.
1) *koun*, g. lies, chiens.
2) *koun*, g., mémoire (avez *envor*, gg., ha « souvenir »).
kraon-kelvez, g., noisette ; *kraon-kelvezenn*, noisetier ; liesder -*ed* (*kraon-kelvezennou*, des noisettes déterminées, quelques noisettes).
Kreizdouar, *Kreizdouarek* (*mor*), (mer) Méditerranée.
kreskadennet (*ger*), mot composé, mot formé par addition de préfixes ou de suffixes.
kroc'hennet, qui a une peau (-*gwenn*, blanche ; -*du*, noire, etc.) : *ar poblou kroc'hennet-gwenn eus an Ejipt*, les populations blanches de l'Egypte.
krouer, g., crible.
kumun, a. k. gg., commun ; commune.
kustod, g., niche de statue.

D

damesaat, dompter ; *damesaer*, dompteur.
danvez-micheriou (*louzeier*), plantes industrielles.
darvoud, g., événement (avez *digouez*, *digouezenn*).
dem-vleiz, g., demi-loup, animal issu du croisement d'une chienne et d'un loup.
derou, a. k. g., commencement ; a. g., initial.
dervenneg, gg., chênaie ; liesder *dervennegou*, *dervenneier*.
diaraoger, prédécesseur.
diasur, qui n'est pas sûr, dangereux : *diasur e veze tostaat da voc'h Galia*, il était dangereux d'approcher des porcs de Gaule.
diazeza, fonder, établir ; s'établir.
dibaouez, incessant.

dibret (marc'h), (cheval) sellé.
difaezus, infatigable ; imbattable.
digas ouz, indifférent à ; digasted, gg., indifférence.
digontell (alar), (charrue) sans coutre.
dihelc'hat (kirvi, yourched, gedon), forcer (des cerfs, des chevreuils, des lièvres).
dic'haou, g., dédommagement ; dic'haouenn, gg., (une) indemnité.
dic'houvez, qui ne sait pas, ignorant ; dic'houvez ez int eus ar c'chant-ha-kant a draou a laka aezamant er vuhez, les mille choses qui font le bien-être de la vie leur sont inconnues.
dilec'hia, déplacer.
dilosler, g., suffixe.
diou-reiz (aneval), (animal) des deux sexes, hermaphrodite.
dirod, sans roue.
disklériadenn, gg., (une) explication ; disklériadur, g., explication, éclaircissement.
displus, sans pépins.
distank, peu nombreux, rare (ivez rouez, dibaot).
distudi, sans étude.
diwar, de dessus, de ; par le moyen de : jaoed diwar zibabou-gouenn gouiziek, chevaux de course issus de sélections savantes ; gouenn savet diwar wellaennou stank a-rumm-da-rumm, un produit issu de nombreuses sélections.
dizanat da, inconnu à.
dleet ha ma oa, justement : brudet, dleet ha ma oa, justement réputé (ivez red ha ma ve, red ha ma z eo).
domani, g., domaine.
dourndi, g. édifice où l'on bat les céréales ; liesder dourndiou, dourndiez.
dum, g., duvet (ivez marblu, marbleo, azbleo).

E

edeg, gg., champ de céréale ; liesder edegou, edeier.

— Edeier a dalv iveau da liesder da ed : an edeier, les céréales.
ejen, bœuf ; liesder ejened, oc'hen (heman n'en deus ken a unander nemet an dro-lavar penn-oc'hen, une tête, un individu des bœufs) ; ejen-alar, bœuf de labour.
embrôa, embrôadi, immigrer.
enskrivadur, g.. inscription.
ergerzout, voyager (à pied) ; parcourir.
erc'h, g., neige ; erc'heg, gg., champ de neige ; erc'henn, gg., une certaine quantité ou surface ou espèce de neige déterminée, un morceau de neige ; de la neige solidifiée, un névé.
ermaezia, exporter.
eskemm, g., échange ; moneiz-eskemm, monnaie d'échange.
etre, entre ; moyen : mentet-etre, de taille moyenne ; a dalvoudegez-etre, de valeur moyenne.
evadur, g., boisson.

F

falc'h, gg., faux ; liesder filc'hier.
falz, gg., faufile ; liesder filzier.
favenneg, gg., fouteleie, lieu planté de hêtres ; liesder favennegou, favenneier.
fer, g. lies, lentille ; unander ferenn, gg., une lentille.
fiezenn, gg., liesder -ed, figuier ; liesder -ou, figue (e Gwened, fizezenn).
finij, g., lies, faînes ; unander finijenn, gg., une faîne.
foenneg, gg., prairie ; liesder foennegou, foenneier ; foenneg tirienn, prairie sèche.
frankizenn, gg., clairière ; liesder frankizennou.
freilh, g., fléau à battre (ivez c'houist, g. ; gwalenn, gg., fléau au fig.)
friet-, qui a un nez, un groin (long, court, etc.) ; hir-friek, friet-hir, qui a un long nez, un long groin.

frouezus, fertile, fécond ; *frouezusted*, gg., fertilité, fécondité.
furchadenn, gg., recherche, fouille ; *ar furchadennou graet e dismantrou ar c'hériadennou-war-zour*, les fouilles exécutées dans les ruines des cités lacustres.

G

gell, brun, bai ; *liou gell-brizennet* (*ar c'hezeg*), robe miroitée (des chevaux).
geoteg, gg., herbière, herbage ; *liesder geotegou, geoteier*.
ger briz, g., mot hybride.
glann, gg., rive ; *glanniad*, riverain ; *liesder glannidi*.
glec'hia, *glec'hi*, mettre à tremper, infuser ; *glec'hiet e veze ennan peg*, on y faisait infuser de la poix (dans le vin) ; *ivez lakaat e glec'h*.
gopr, gobr, g., salaire, solde, récompense ; — *gopra*, récompenser ; — *gopraat*, gager, soudoyer ; *goprudur*, g., service mercenaire, solde (ivez *servij*) ; *gopr-dic'haou*, compensation ; *goprad*, mercenaire (travailleur), salarié, *liesder gopridi* ; *gopr-soudard*, mercenaire (soldat), *liesder gopr-soudarded*.
gorread, g., surface, superficie ; *muzul-gorread*, mesure de superficie ; *menti gorread an douarou*, évaluer la superficie des terres.
goubenner, g., oreiller (yez Gwened).
gouenn, gg., race ; *taolenn-ouenn*, tableau généalogique (ivez *roll-nested*).
gouez da..., comme dit...
gounid, g., gain, profit, avantage, victoire ; *gounid-brezel*, gain remporté à la guerre, conquête à main armée ; *gounid-bro*, acquisition d'un pays, conquête soit pacifique soit à main armée, *liesder gounidou-bro*.
gounidegez-douar, gg., agriculture (ivez *gounid-douar*, *gounezerez-douar*, *labourerez-douar*, g.)

gounidas, qui rapporte, profitable ; *eur vammenn c'hounidas*, une source de produits, de profits.
gounit, v., gagner, acquérir, conquérir ; — cultiver (la terre) ; — exploiter (une mine) ; — *gounit dre an armou, dre vrezel*, conquérir à main armée.
gouryez, gg., dialecte (ivez *eilyez*).
gouzer, g., litière ; *gouzeria*, v. *oberiad ha briz-obriadi*, faire de la litière, mettre de la litière dans ; *ar soul chomet war e droad a dalvez da doi tiez ha da c'houzeria*, la paille restée sur pied servait à couvrir les maisons et à faire de la litière.
gwalarn, g., nord-ouest.
gwarez, g., protection, préservatif ; *n'eus ket gwelloc'h gwarez ouz an naonegez*, il n'y a pas de meilleure ressource contre la famine.
gueskenn, gg., mors.
gueüs, flexible, que l'on peut entrelacer.
gwiadenn, gg., tissu ; *gwiadennus*, (plante) textile ; *sellit ouz gueüs*.
gwinieg, gg., champ de vigne, vigne, vignoble ; *gwinien*, gg., vigne, plant de vigne ; *gwinienner*, vigneron.
gwirhenvel, vraisemblable ; vraisemblablement.
gwirienn, gg., racine ; *gwirienn-ruz*, garance (louzaouenn *livadennus*).

H

hael, heal, g., manche de charrue ; *haelat*, conduire la charrue ; *haeler*, conducteur de charrue.
hed, g., longueur ; *hed-hent*, longueur (itinéraire) ; *hed-tu*, côté d'une figure géométrique évalué en nombre.
hedro, changeant, variable ; *o vez ma harz ar mell ouz an amzer ar muia hedro*, le millet résistant à toutes les vicissitudes de la température.
hemolc'h, g., chasse ; *hemolc'her*, chasseur ; *hemolc'hi*, chasser.
hen, vieux, ancien (ger *koz miret en anoiou-lec'hiou*

evel *Henbont, Henvik, hag er ger hena*) ; *hen-arieg*, g., vieil-aryen (subs.) ; *hen-ariek*, vieil-aryen (adj.) ; *hen-arieger*, celui qui parle le vieil-aryen ; *hen-ariegour* celui qui étudie le vieil-aryen, aryaniste ; *hendra*, antiquité (objet antique), liesder *hendraezou* ; *hendraezour*, antiquaire, archéologue ; *hendraezouriez, henoniez*, gg., archéologie ; *kavadennou hendraezou, kavadennou war an henoniez*, découvertes archéologiques.

her, hardi ; *herder, g.*, hardiesse.

hér, g., héritier ; *herelez, gg.*, hérité (droit) ; *hererez, g.*, hérité (physiologie) ; *hir-hererez*, atavisme ; *herez, gg.*, héritage ; *hir-herez*, long héritage, long passé : *Keltek ha rak-Keltek, pa zigor an istorvez, a oa ganto, eta, eun hir-herez a skiant-prenet war ar c'hounidegez-douar*, Celtes et Préceltes avaient donc derrière eux, lorsque s'ouvra la période historique, un long passé d'expériences agricoles.

herr, herrder, g., vitesse, rapidité (*ivez buander, g.*) ; *herrek, herrus*, rapide.

hir-friek, qui a un long nez, un long groin.

hogos, hogozik, presque.

houe, g., poussière (ger a Wened ; e Leon-Treger *poultr* ; e darn a Gerne *uloc'h, ulfenn*).

CH, C'H

chalboter, charpentier, roulier.

chias-red, chiens courants ; sellit ouz *ki-puze*.

chomadur, g., demeure.

c'hoantgeziou, gg. lies, désirs, goûts : *kemma... ar c'hoantgeziou hag ar boaziou...* modifier... les goûts et les habitudes.

I, Y

yell, g., épeautre.

yez, gg., langue ; *yezer*, qui parle une langue ;

liesyezer, polyglotte (personne) ; *yezour, linguiste* ; *yezouriez, yezoniez, gg.*, linguistique. *iliber, g.* lies, cormes, fruits du cormier ; unander *iliberenn, gg.*, une corme ; liesder -ou (*iliberenn, liesder -ed*, (un) cormier). *impalaerid, gg.*, empire, puissance impériale ; *impalaeriez, gg.*, empire, gouvernement de l'empereur. *irin, g.* lies, prunelles ; unander *irinenn, gg.*, une prunelle ; liesder -ou (*irinenn, liesder -ed*, (un) prunellier). *istorvez, g.*, période historique ; sellit ouz *rag-istor, rag-istorvez*, préhistoire, période préhistorique.

J

jao, g., monture en général ; liesder *jaoiou, jaoed* ; *jao-red*, cheval de course.

L

lanneg, gg., lande ; liesder *lannegou, lanneier*. *lavar, g.*, dire ; *lavarenn, gg.*, dictio, affirmation ; liesder *lavarennou*.

lem-laka, mobile, (objet) que l'on peut enlever et remettre. Savet eo ar ger-ze diwar skouer *gorregouzi*, palan, appareil pour lever (*gorren*) et abaisser (*gouizza*).

leo, gg., lieue ; *leoiad, gg.*, distance d'une lieue ; *war-hed leoiadou ha leoiadou c'hoaz*, durant des lieues et des lieues ; *leoiata*, parcourir des lieues et des lieues.

levran, g., levrier ; liesder *levrini*.

lies : *gourel lies*, masculin pluriel ; *liesder, g.*, pluriel ; *lies-liou*, de couleurs variées ; *livadurion* *flamm ha lies-liou*, des colorations vives et variées ; *liesger, g.*, mot formé de plusieurs autres, mot composé ; *lies-lies*, très multiplié ou varié : *diouz gouennou al loened edo lies-lies talvondegez*

d'ar gloan, la valeur de la laine variait beaucoup selon les races.
ligurieg, g., ligure (langue) ; *liguriek*, ligure (en langue).
linvad, g., inondation (Gregor a Rostren) ; *linvadenn*, gg., (une) inondation.
livadenn, gg., teinture ; *livadennet*, teinturier ; *livadennerez*, g., teinturerie ; *livadenni*, teindre ; *livadennus*, (plante) tinctoriale ; *livadur*, g., coloration (en général), peinture, couleur ; *livadur-war-vur*, peinture à fresque ; *liverez*, g., (la) peinture ; *livus*, colorant.
loen, g., animal ; *loen donv*, animal apprivoisé ; *loen-emgann*, animal de guerre ; *loen gouez*, animal sauvage ; *loen-samm*, bête de somme ; *loen-tenn*, animal de trait ; *loen-ti*, animal domestique ; sellit ouz *kezeg*, *marc'h*.
lost-marc'h (*mell*), (millet) queue de cheval.
louzaoueg, gg., potager, jardin potager (Ar Gonideg. Furmet evel *bleunveg*, parterre).
louzeier, g. lies, plantes ; *louzeier-kegin*, *louzeier-maga*, légumes, plantes comestibles (*louzaouen-nou*, plantes déterminées, quelques plantes).

M

maen lufret, g., pierre polie ; sellit ouz *rann-amzer*.
maga-loened, g., élevage ; *mager-loened* (ivez *saver-chatal*), éleveur.
magl, g., châtaigne d'eau, macle ; liesder *-ou*.
marc'h, cheval ; *marc'h-emgann*, cheval de combat ; *marc'h-samm*, cheval de somme ; *marc'h-sternia*, *marc'h-tenn*, *marc'h-sugell*, cheval de trait ; sellit ouz *kezeg*, *loen*.
mastaret, altéré ; sellit ouz *aozadenn*.
mederez, gg., moisonneuse, machine à moissonner ; *mederez*, g., moissonnage, action de moissonner.
mel, g., miel.
meleganez, blonde, femme blonde.

mell, g., millet ; *melleg*, gg., champ de millet.
mentek, de (grande) taille ; *mentet*, qui a une taille (-uhel, grande, élevée ; -bihan, petite ; -etre, moyenne, etc.).
merzout, apercevoir ; *eur merzout*, un aperçu, une idée : *diouz ment an tonnellou e c'heller kaout eur merzout eus puilhder an eostou*, la dimension des tonneaux peut donner une idée de l'abondance des récoltes.
mesperenn, gg., néflier, liesder *mesperenned* ; *mesperenn*, (une) nèfle, liesder *mesperennou*.
meuriad, g. tribu (Ar Gonideg), liesder *meuriadou*.
milved, g., millénaire, durée de mille ans.
moneiz, g., monnaie ; *moneiz-eskemm*, monnaie d'échange.
mouar, g., lies, mûres ; *mouar-gwez*, *mouar-prenn*, mûres de mûrier ; *mouar-drez*, mûres de ronces.
mul, g., mulet ; *muler*, muletier ; *mulez*, gg., mule ; *hent-mul*, g., chemin muletier.
muzul, g., mesure ; *muzul hed-hent*, *muzul-hent*, mesure itinéraire ; *muzul-gorread*, mesure de superficie ; *muzulia*, mesurer ; *muzulierez*, g.. arpentage, art de mesurer.

N

nested, gg., parenté, généalogie ; *jaoed dispar diwar zibabennou-gouenn gouiziek*, ma verkent aketus an holl *nested anezo*, de magnifiques coursiers issus de sélections savantes et dont ils notaient avec soin la généalogie ; *roll-nested*, liste, arbre généalogique, « stud-book » ; ives *taolen-nouenn*.
nevez-, nouveau-, nouvel-, néo- ; *ar gouryezou nevez-ariek*, les dialectes néo-aryens.
niza, vanner, nettoyer le grain.

O

oadvez, g., durée d'un âge, ère (ivez *amzervez*, gg.,

rann-amzer, gg., grez brezoneg-krenn, gre Gwened).
oberiad, actif (grammaire); *briz-oberiad*, neutre.
ounner, gg., génisse; liesder *ounneri*, *ounnered*.

P

pal, gg., pelle, bêche; liesder *paliou*; *palad*, gg., pelletée; *palat*, *palarat*, bêcher; *palaradeg*, bêchage (en commun); *paler*, celui qui bêche la terre.
palefarz, g., quart, quartier; *palefarz-kig*, quartier de viande; *palefarzi*, diviser en quarts, partager en quartiers.
paotr-kezeg, palefrenier.
paradur, g., *paradurez*, gg., croisement.
pastell, gg., morceau; basque (d'habit); *pastell-vro*, canton.
pastez, g., pastel.
pastounadez-melen, g. liès, chervis.
pechezenn, gg., pêcher, liesder *pechezenned*; *pechezenn*, (une) pêche, liesder *pechezennou*.
penn-, principal, chef; *pengadour*, chef de guerre; *penn-roll*, principal rôle: *an den penn-roll eus an « Azen aour »*, le principal rôle, le principal personnage de l'« Ane d'or ».
peurgloza, clore complètement, achever de clore; conclure.
peurzilezel, abandonner, délaisser, négliger complètement.
peurziouenna, exterminer.
piaoua, posséder (ivez *beza perc'henn da, kaout en e gerz, beza en e gerz*).
pigell, gg., houe.
pleustri, dresser (des animaux): *ar C'halianed a bleustre an dem-vleizi d'ober anezo renerien o chas*, les Gaulois dressaient les demi-loups pour en faire les chefs de leurs meutes; *pleustri war*, pratiquer, s'appliquer à, s'occuper de.

post-kreiz, g., pilier de milieu.
poufferez-natur, g., vantardise, tendance à exagérer; *sellit ouz avel*.
poultr, g., poussière (*poultrenn*, gg., un grain de —); *sellit ouz houe, uloc'h*.
pourvezi, approvisionner, fournir.
preiza, *preizata*, piller; *preizadeg*, gg., razzia, pillage par bandes; *preizerez*, g., pillage.
pren, *prena*, g., achat; *prena*, acheter; *prenadenn*, gg., achat (action d'acheter); *prenadur*, g., achat, acquisition, objet acheté, acquis; *prenaënn*, gg., (un) achat; *prena-gwerza*, *prena-ha-gwerza*, trafiquer; *prenedigez*, gg., achat, acquisition (de).
priza, apprécier, estimer; *prizachi*, expertiser; *prizachour*, expert, commissaire-priseur; *prizia*, priser, estimer la valeur.
puilhder, g., *puilhentez*, gg., abondance.

R

rak-keltiek, préceltique.
rag-istor, g., préhistoire; *studi hendraezou ar rag-istor*, l'étude de l'archéologie préhistorique; *rag-istorvez*, g., période préhistorique; *sellit ouz istorvez*.
rann-amzer, gg., époque (ivez *oadvez, marevez*, g., *amzervez*, gg.); *rann-amzer an armou hag ar bin-viou e maen lufret*, époque, âge des armes et des outils en pierre polie.
ranv, gg., bêche.
rastell-brenn, gg., râteau de bois.
red, nécessaire; *diouz red*, suivant qu'il est nécessaire, au besoin; *redia*, forcer, obliger.
red, g., course, cours; *-red*, de course, qui court, qui coule; *jao-red*, cheval de course; *skoultr-red*, marotte.
regennad, gg., rangée; *an heiz c'houec'h regennad greunn*, l'orge à six rangées (ivez *res, resad*, gg.).
reizata, réglementer; *reizatez piz-ha-piz e veze gant*

lezennou koz Iwerzon an dic'haouennou da baea evid ar gwall-daoliou bet digant ar moch', les anciennes lois d'Irlande réglementaient minutieusement les indemnités à payer pour les accidents causés par les porcs.

reter, g., est.

riforz, g. lies, rafort; unander *riforzen*.

roll-nested, g., généalogie, tableau généalogique (ivez *taolenn-ouenn*).

romanek, a. g., roman (en langue romane); *romane neg*, g., roman (la langue).

S

sauurek, agréable au goût, savoureux.

saouzan, g., égarement; étonnement, stupeur.

saver-chatal, éleveur; *savet*, élevé : *savet diwar wellaennou stank a-rumm-da-rumm*, produit de sélections nombreuses.

skoultr, g., branche; *skoultr-red*, marcotte; *dis-koultra*, émonder, ébrancher.

skraperez, g., vol, brigandage.

skriva-diskriva, correspondre (ivez *eskemm lizeriou*).
Savet eo ar ger-ze diouz skouer *kas-digas*, emporter et rapporter, déplacer sans cesse, *tremendistremen*, passer et repasser, *mont-dont*, *domea*, aller et venir, hag all.

sellout a-bann, contempler, regarder avec attention, admiration ou stupéfaction.

sevenadur, g., *sevenadurez*, gg., civilisation.

slaveg, g., slave (langue); *slavek*, slave (en langue).

soul, g., chaume; *souleg*, gg., champ de chaume; *souladi*, enlever le chaume (Milin).

sourrad-avel, g., souffle de vent, souffle d'air.

spleti, être avantageux, profitable; produire abondamment (ivez *ampleti*, *ober ampled*).

stagedigez, gg., annexion, réunion (de).

stern, *sterniad*, g., attelage.

streoui, étendre, joncher; *streouet a golo*, recouvert de paille.

strujus, fertile; *strujusaat*, fertiliser.

T

talvoudegez, gg., valeur; *talvoudegez-etre*, valeur moyenne.

tamouez, g., tamis; *tamoueaer*, celui qui fait des tamis; *tamouezer*, celui qui tamise.

tanvouezenn, gg., épis; *e Galia e veze eostet ar mell, evel an ed, tanvouezenn-ha-tanvouezenn*, en Gaule on cueillait le mil de la même façon que le blé, épis par épis; *tanvouezennek*, (plante) qui a des épis.

taolenn-ouenn, tableau généalogique (ivez *roll-nested*); *taolenn-briziou*, tableau des prix, tarif; *taolenni*, décrire.

tenn-loened, gg., attelage; *e staged ouz an ogedou diou pe deir zenn-loened war eun dro*, on attelait aux charrues et aux herses double ou triple attelage.

teod-kas, g., lys rouge martagon (louzaouenn liva-dennus).

ter, *ter-du*, g., poix, goudron tiré des arbres résineux; *tererez*, g., extraction, production de la poix, du goudron.

testeniekaat, attester, témoigner que.

toc'had-ed, g. lies, épis; unander *toc'hadenn-ed*.

torosenn, gg., tertre, éminence (ivez *tosenn*, *torgenn*, *turumell*).

torrod, g., précipice; liesder *torrodou*, *torrojou*.

tresa, dessiner.

tro, gg., tour; *tro-envel*, nominatif; *tro-c'henel*, génitif; *trôad*, gg., fois, occasion; tournée, expédition; *trôad-vrezel*, expédition guerrière.

troadeg, fantassin; liesder *troadeien*.

tropell, g., troupeau.

tu, g., côté; *hed-tu*, g., longueur du côté d'une figure géométrique.
tuda, peupler; *tudet-stank*, populeux, où la population est dense.
tumporell, tombereau.

U

uhel, haut; *uhel-c'haret*, (animal) haut sur pattes, à longues jambes; *mentet-uhel*, *uhel-ventet*, de haute taille; *uhelenn*, gg., haute terre, plateau; *uheliad*, a. k., noble, liesder *uhelidi*.
uloc'h, g., poussière; *sellit ouz houe*.
unan: *gourel unan*, masculin singulier; *unander*, g., singulier.

V, W

war-bouez nebeut, à peu près, approximativement.

SKRIDOU TALVOUDUS DA LENN

Déchelette, *Manuel d'Archéologie préhistorique, celtique et gallo-romaine*, levr kenta, pajennou 337-346; eil levr, pajennou 13-18; — Oscar Montelius, *les Temps préhistoriques en Suède et dans les autres pays scandinaves*, pajennou 29-31, 101-103; — D'Arbois de Jubainville, *les Premiers Habitants de l'Europe d'après les écrivains de l'Antiquité et les travaux des linguistes*, eil mouladur, 2 levr, 1889, 1894: levr kenta, pajennou 204-209 (al labour-douar hag ar maga-loened e-touez an Arianed kosa), 215-218 (e-mesk Arianed an Europ), 288-294 (e-touez an Dhraked), 317, 326-328; eil levr, 77-86 (e-touez al Ligured); *Recherches sur l'origine de la propriété foncière et des nonus de lieux habités en France (période celtique et période romaine)*, Paris, 1890, pajennou 3-77 (a bouez bras); — Dottin, *Manuel pour servir à l'étude de l'Antiquité celtique*, pajennou 146-152; — C. Jullian, *Histoire de la Gaule*, levr kenta, pajennou 173-174, 306; eil levr, 265-283; — G. Bulliot, *la Cité gauloise selon l'histoire et les traditions*, Autun, 1879, pempvet pennad, pajennou 80-96 (traou mat a zo er pennad-ze); — P.-W. Joyce, *A Social History of Ancient Ireland*, eil levr, pajennou 264-285, 451-457.

Levriou all an "NOTENNNOU"
Priz pep levrig : 2 lur

LEVRIOU I, II, diviet.

LEVR III, ar Brezel (*brezonek-kembraek*).

LEVR IV, ar Relijion.

LEVR V, ar Ouziegez (*gant eur Geriadur ar geriou diaes*).

LEVR VI, ar Yez.

LEVR VII, an Ard.

LEVR IX, an Henchou (*Geriadur*).

LEVR X, an Tiegez, diviet.

LEVR XI, neuz-korf, gwiskamant, spered (*Geriadur*).

LEVR XII, Gizou (*Geriadur*).

E ti PRUD'HOMME, Santi-Brieg

Vocabulaire français-breton, de LE GONIDEC,
nouvelle édition, mise à jour et considérable-
ment augmentée par F. VALLÉE.

Prix : 6 fr., franco recom. 6 fr. 80.

Vocabulaire breton-français, de LE GONIDEC,
revu par TROUDE, Colonel en retraite.

Prix : 1 fr. 25, franco 1 fr. 45.

Dictionnaire français-breton, de LE GONIDEC,
Prix : 15 fr., franco gare 16 fr. 90.

Dictionnaire breton-français, de LE GONIDEC.
Prix : 15 fr., franco gare 16 fr. 90.

